

•
ANALELE ȘTIINȚIFICE
ALE
UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
DIN IAȘI
(SERIE NOUĂ)

ISTORIE

TOM LXX
2024

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Nelu Zugravu (Iași), Neculai Bolohan (Iași), Alexandru-Florin Platon (Iași), Petronel Zahariuc (Iași), Ștefan S. Gorovei (Iași), Maria Magdalena Székely (Iași), Cristian Ploscaru (Iași), Claudiu Topor (Iași), Gabriel Leanca (Iași), Gheorghe Iacob (Iași), Ovidiu Buruiană (Iași), Victor Spinei, membru al Academiei Române (Iași), Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române (Cluj-Napoca), Ovidiu Cristea (București), Rudolf Dinu (București), Antal Lukács (București), Ion Eremia (Chișinău), Ion Varta (Chișinău), Dennis Deletant (Londra), Carol Iancu (Montpellier), Hans-Christian Maner (Mainz).

COMITETUL DE REDACȚIE:

Laurențiu Rădvan (redactor șef),
Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Ionuț Nistor, Adrian-Bogdan Ceobanu,
Adrian Vițalari (secretar de redacție),
Mihai-Bogdan Atanasiu (secretar de redacție).

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în textele publicate revine în exclusivitate autorilor.

Manuscrisele, cărțile și revistele propuse pentru schimb,
ca și orice corespondență se vor trimite redacției:

Laurențiu Rădvan

Facultatea de Istorie
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
B-dul Carol I 11,
700506, Iași, România
Tel.: 40-(0)232-20.12.74
e-mail: radvan@uaic.ro

ISSN 1221-843X
eISSN 2821-4617
Printed in Romania

CUPRINS

Rețeaua consulară a României (1918-1947): organizare, personal, regulamente

Adrian-Bogdan Ceobanu, Daniel Cain, <i>Destinul unui fost consul onorific al României la Moscova: Pierre Guérin</i>	9
Lucian Leuștean, <i>Consulatul / Secția consulară a Legației României la Budapesta în cadrul „războiului rece” româno-maghiar în primii ani interbelici</i>	27
Adrian Vițalaru, <i>Un consul al României în Polonia interbelică: George-Traian Gallin</i>	37
Ionel Doctoru, <i>Rețeaua consulară a României din Franța (1924-1926)</i>	53
Elinor Danusia Popescu, <i>Politisation du serment consulaire roumain dans l'entre-deux-guerres. Etude de cas: l'Allemagne nazie</i>	75
Vasile Ungureanu, Ionuț Nistor, <i>Diplomatul Nicolae Țimiraș – un strănepot al lui Ion Creangă în slujba României</i>	83

Mădălina Sava-Moise, <i>Ceramica de tip roman provincial din Muntenia în secolele II-III p. Chr.</i>	113
Nelu Zugravu, <i>De Heliogabalo fertur (ferunt), dicitur...</i>	127
Yanko M. Hristov, <i>Legal and Matrimonial Implications of Captivity in Digest XLIX.15 of Emperor Justinian I (527-565)</i>	139

Adrian-Ionuț Gilea, <i>Piese de armament din perioada medievală. Un cap de buzdugan din colecția „Muzeului Vasile Pârvan” Bârlad</i>	153
Daniel Mirea, <i>La început de domnie. Vlad Călugărul în anii 1481-1482</i>	163
Petronel Zahariuc, <i>Despre schitul Corni (ținutul Putna), ctitoria marelui vornic Alexandru Ramandi, metoc al mănăstirii Dohiar de la Muntele Athos</i>	189
Ștefan S. Gorovei, <i>O pagină din istoria unui monument celebru: Bălinești</i>	217
Mariana Lazăr, <i>Marele hrisov domnesc conferit de Mihai Racoviță mănăstirii Cotroceni</i>	233
Gheorghe Lazăr, <i>Comerțul cu produse alimentare în Țara Românească (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea)</i>	255

Mădălin Anghel, „ <i>A strigat cu glas mare ca din partea obștii</i> ”. Actorul Ioan Poni și un incident al frământărilor de la Iași din 1846	277
Mihai Chiper, „ <i>Și dacă ne ocolește drumul de fier?</i> ” Competiție regională, interese economice și blocaje militare în configurarea rețelei de căi ferate din Moldova (1859-1914)	289
Laurențiu Rădvan, <i>Focul din ianuarie 1880 și Palatul domnesc din Iași</i>	313
Claudiu-Lucian Topor, <i>Memoirs from the time of military occupation: Romania's Europeanisation and Germany's civilising mission (1916-1918)</i>	327
Cătălin Botoșineanu, <i>Grădinile școlare ale așezămintelor primare rurale. Studiu de caz: Inspectoratul școlar regional Iași (1900-1940)</i>	337
Dragoș Jipa, <i>Literatură franceză, diplomație culturală și Rezistență. Michel Dard între Institutul Francez și Universitatea din București (1940-1946)</i>	357

<i>Recenzii și note bibliografice</i>	373
---	-----

Paula Fredriksen, *Pe când creștinii erau evrei: Prima generație*, traducere din limba engleză de Dionisie Constantin Pîrvuloiu, București, Editura Humanitas, 2023, 270 p. (Constantin Ciobanu); Liviu Pilat, *Moldova, Sfânta Coroană și regii Jagielloni. Vasalitate, putere și gândire politică (1387-1526)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2023, 404 p. (Alexandru Gorea); Lidia Cotovanu, *Émigrer en terre valaque. Estimation quantitative et qualitative d'une mobilité géographique de longue durée (seconde moitié du XVe – début du XVIIIe siècle)*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2022, 466 p. (Bibliothèque de l'Institut d'Études Sud-Est Européennes, 21) (Cristiana Murariu); Julia Derzsi, *Delict și pedeapsă. Justiție penală în orașele din Transilvania în secolul al XVI-lea*, Cluj-Napoca, Editura Egyetemi Műhely, Societatea Bolyai, 2022, 346 p. (Laurențiu Rădvan); *Figures de veuves à l'époque moderne (XVIIe et XVIIIe siècles): Images d'un statut social accepte, cache, revendique?* [Figures of Widows in Modern Era (17th and 18th Centuries): Images of an Accepted, Hidden, Claimed Social Status?], sous la direction de Florence Fesneau et Maël Tauziède-Espariat, Paris, Éditions du GHRAM, 2023, 151 p. (Elena Bedreag); Anca Elisabeta Tatay, Cornel Tatai-Baltă, *Gravorul Mihail Strilbițchi (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Colecția Artă – Istorie – Cultură, 2023, 345 p. (Eugenia Dima); Sebastian Popescu, Alexandru Stancu, *Istoria fizicii în Moldova*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2022, 304 p. (Renata-Gabriela Buzău (Apetroaie)); Laurențiu Vlad, *Constantin N. Brăiloiu (1809-1889): fragmente biografice*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2023, 224 p. (Simion-Alexandru Gavriș); Martina Winkelhofer, *Viața de zi cu zi a împăratului: Franz Joseph și curtea sa imperială*, cuvânt înainte de Mihai-Răzvan Ungureanu, traducere din limba germană de Alex Bärnthaler-Nebeja, Iași, Editura Polirom, 2024, 252 p. (Ana-Maria Lupășteanu); Tim Grady, *A Deadly Legacy: German Jews and the Great War*, Londra, Yale University Press, 2017, 291 p. (Robert Dascălu); George Albuț, *Un diplomat român la Budapesta (1981-1990 și după aceea...)*, București, Corint Istorie, 2023, 256 p. (Ștefan-Cătălin Stanciu).

<i>Abrevieri</i>	405
------------------------	-----

Vasile UNGUREANU*
Ionuț NISTOR**

Diplomatul Nicolae Țimiraș – un strănepot al lui Ion Creangă în slujba României

Abstract: Nicolae Țimiraș (1912-1996) was a Romanian lawyer, diplomat, professor and writer. He was admitted to the Romanian diplomatic service in 1936. In the first years of his diplomatic career, he was a member of the Romanian delegation at three official meetings of the Little Entente. Țimiraș worked in the Romanian Legations in Budapest, Rome and the Vatican. At the latter, he held the position of chargé d'affaires a.i. between March 7, 1946, and April 15, 1947. He was also acting consul general of the General Consulate of Romania in Tirana between May 1 and August 15, 1941. As a result of the communists coming to power in Romania, Nicolae Țimiraș was dismissed from diplomacy in 1947. He went into exile, first to Canada, after which he settled in the United States of America. Here he was an active member of the Romanian anti-communist exile, being a founding member, vice-president and president of the American Romanian Academy of Arts and Sciences. From exile, Nicolae Țimiraș spoke against the totalitarian regime in Romania, initiated a series of cultural projects with the aim of promoting Romanian values among foreigners, strongly supported the organization of a World Congress of Romanians with the aim of giving the Romanian exile a unique voice. Throughout his entire life, Nicolae Țimiraș worked, constantly and tirelessly, for the promotion of his native country, being truly a man in the service of Romania.

Keywords: Romanian diplomat; Little Entente; communism; exile; American Romanian Academy of Arts and Sciences.

Nicolae Țimiraș a fost un avocat, diplomat, profesor și scriitor român. S-a născut la 30 iulie/12 august 1912 la București fiind botezat după numele tatălui său care a fost, la rândul lui, avocat și scriitor de profesie¹. Mama lui Nicolae Țimiraș, Laetiția, a fost fiica lui Constantin Creangă și nepoata marelui scriitor Ion Creangă².

* Doctor în Istorie, Consilier diplomatic, Arhivele diplomatice, Ministerul Afacerilor Externe al României; vasilengureanu@mae.ro.

** Conf. univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România; inistor2001@gmail.com.

¹ Nicolae Țimiraș tatăl a publicat, printre altele, o biografie a bunicului soției sale, marele povestitor Ion Creangă (Nicolae Țimiraș, *Ioan Creangă după documente vechi, însemnări și mărturii inedite*, cu

În 1914, la vârsta de 2 ani, Nicolae Țimiraș se mută cu familia la Constanța, unde tatăl său a considerat că are perspective mai bune pentru a-și exercita profesia de avocat. În toamna anului 1916, ca urmare a înfrângerilor militare suferite de România după intrarea în Primul Război Mondial, Nicolae Țimiraș împreună cu mama sa se refugiază în Moldova în timp ce tatăl său este mobilizat ca ofițer în armata română. După încheierea războiului, familia Țimiraș revine în Constanța, unde Nicolae va urma cursurile școlii primare între anii 1919 și 1923 și Liceul „Mircea cel Bătrân” în perioada 1923-1929. După absolvirea liceului, viitorul diplomat se mută în capitala țării pentru a urma cursurile Facultății de Drept și Facultății de Litere și Filosofie din cadrul Universității București, pe care le finalizează în 1933. După aceea, timp de un an de zile, a urmat Școala Militară de Cavalerie din Târgoviște, iar în 1934 își începe activitatea de avocat în București.

Cariera diplomatică

La 25 noiembrie 1935, Ministerul Afacerilor Străine anunța organizarea concursului pentru ocuparea unor posturi de atașați de legatie³. Tematica de concurs pe baza căreia candidații urmau să fie examinați era destul de vastă: „(a) organizarea constituțională, judiciară, administrativă și financiară a României și a principalelor state străine, (b) principii generale de drept internațional public și privat, (c) elemente de drept civil, de drept comercial și de drept maritim, (d) istoria tratatelor de la 1648 încoace și în special tratatele de pace de la 1919 încoace, (e) geografia politică și comercială, statistica comercială, agricolă și industrială, (f) elemente de economie politică, (g) limba și literatura română, (h) limba franceză”⁴.

Examenul urma să se desfășoare în două etape. Prima etapă cuprindea două probe scrise, una în limba română și cealaltă în limba franceză, care erau eliminatorii. A doua etapă consta în susținerea unui interviu. Candidații urmau să primească note de la zero la zece, iar media minimă de admitere era nota șase. Data limită pentru depunerea dosarelor de candidatură era 15 decembrie 1935⁵.

numeroase reproduceri de autografe, portrete și vederi, București, Editura „Bucovina” I. E. Torouțiu, [1933]), care a fost premiată de Academia Română și a beneficiat de o a doua ediție în 1941.

² Pentru detalii privind familia și viața diplomatului Nicolae Țimiraș până la admiterea acestuia în cadrul Ministerului Afacerilor Străine, vezi Nicolae Țimiraș, *Anii tinereții*, ediție apărută sub îngrijirea lui Ion Manea, Berkeley, Academia Româno-Americană de Științe și Arte, Colecția memorialistică, 1991. Toate informațiile despre viața lui Nicolae Țimiraș incluse în prezentul studiu, până în momentul admiterii acestuia în Ministerul Afacerilor Străine, sunt preluate din lucrarea mai sus menționată.

³ *Ministerul Regal al Afacerilor Străine – Direcțiunea Personalului*, în „Viitorul”, nr. 8361, 25 noiembrie 1935, p. 4.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

La 10 decembrie 1935, Nicolae Țimiraș a solicitat să fie înscris la examenul de atașați de legăție organizat de Ministerul Afacerilor Străine⁶. Comisia de examen era prezidată de însuși ministrul Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, și era formată din următorii diplomați: Savel Rădulescu, subsecretar de stat, Mihail Arion, secretar general, și Ion Christu, directorul Direcției Economice. Pe lângă aceștia, au fost cooptați în comisie și Emanoil Pantazi, jurist român și președinte al Consiliului juridic al Ministerului Afacerilor Străine, și Alexandru Ottulescu, profesor universitar la Facultatea de Drept a Universității București⁷.

În prima etapă, la proba scrisă în limba română, candidații au avut ca temă de examen prezentarea „Curții Permanente de Justiție Internațională”, iar la proba scrisă în limba franceză tema a fost „Chestiunea Dunării / La question du Danube”. Nicolae Țimiraș a primit nota 8 pentru lucrarea în limba română și nota 7 pentru lucrarea în limba franceză⁸. Astfel, cu media de 7,5 la prima etapă, Țimiraș a fost printre cei doar 15 candidați admiși la a doua etapă, cea a interviului, dintr-un total de 54 de candidați înscriși la examen⁹. La interviu, Nicolae Țimiraș a obținut nota 6, ceea ce i-a permis să fie admis cu media de concurs 6,75 la examenul de atașați de legăție în cadrul Ministerului Afacerilor Străine¹⁰. Cu această medie, Țimiraș s-a clasat pe locurile 7-8, la egalitate cu un alt candidat, pe lista cu cei doar 10 admiși, în final, în rândurile diplomaților români la concursul organizat de Ministerul Afacerilor Străine la sfârșitul anului 1935. La o primă vedere, nota finală a lui Nicolae Țimiraș poate fi considerată mică, însă faptul că a trecut examenul de intrare în diplomatie în urma unui concurs dificil, la care s-au înscris un număr mare de candidați – 54 în total din care doar 10 au reușit să parcurgă toate etapele – și pentru care erau necesare cunoștințe din multiple domenii – drept, istorie, geografie, economie, statistică, administrație – reprezintă o realizare notabilă, ce denotă o pregătire solidă pe care o va demonstra ulterior atât în cariera diplomatică, cât și în activitatea din exil.

Admiterea lui Nicolae Țimiraș ca atașat de legăție în cadrul Ministerului Afacerilor Străine a fost consfințită prin Decretul Regal nr. 1368 din 8 iunie 1936 semnat de Regele României, Carol al II-lea¹¹. La 24 iunie 1936, în prezența unui preot, depune jurământul de diplomat în fața subsecretarului de stat, Savel Rădulescu, și este repartizat, pentru început, la Direcția Administrativă din cadrul Ministerului Afacerilor Străine¹².

⁶ AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Cerere înregistrată la Ministerul Afacerilor Străine (M.A.S.) cu nr. 70374 din 10 decembrie 1935, nepaginat.

⁷ Ibidem, Proces-verbal al Comisiei de examen pentru obținerea gradului de atașat de legățiune instituită prin Decizia Ministerială nr. 65992 din 20 noiembrie 1935.

⁸ Ibidem, Lucrările „Curtea Permanentă de Justiție Internațională” și „La question du Danube” realizate de Nicolae Țimiraș.

⁹ Ibidem, Proces-verbal din 5 iunie 1936 al Comisiei de examen pentru obținerea gradului de atașat de legățiune.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem, Decretul Regal nr. 1368 din 8 iunie 1936.

¹² Ibidem, Decizia Ministerială nr. 63159/1936.

La 1 decembrie 1936, Nicolae Țimiraș a fost transferat la Divizia Expedierii, Înregistrării și Conservării Tratatelor¹³, iar începând cu 1 februarie 1937 își va desfășura activitatea la Direcția Politică¹⁴. La 1 decembrie 1937¹⁵ preia și rolul de Secretar al Consiliului Diplomatic Consultativ¹⁶ de pe lângă Ministerul Afacerilor Străine. La 14 iunie 1938, Țimiraș s-a înscris la concursul intern de promovare la gradul diplomatic de secretar de legație clasa a III-a. La proba scrisă în limba română cu tema „Securitatea colectivă în cadrul Pactului Societății Națiunilor” a obținut nota 7,5, iar la proba scrisă în limba franceză cu tema „Principiul naționalităților și autodeterminarea în ultimii douăzeci de ani / Le principe des nationalités et l'autodétermination dans les derniers vingt ans” a primit nota 8,5. Cu o notă de 7,5 la interviu și o medie generală de 7,75, Țimiraș s-a clasat al patrulea din 11 candidați reușiți¹⁷ și a fost promovat la gradul diplomatic de secretar de legație clasa a III-a cu data de 1 iulie 1938¹⁸.

În perioada cât s-a aflat la Direcția Politică, Nicolae Țimiraș a avut responsabilități legate, în principal, de activitatea României în cadrul Micii Înțelegeri. Având în vedere acest lucru, Țimiraș a fost inclus ca membru în delegația României la trei reuniuni oficiale ale Micii Înțelegeri.

Prima reuniune internațională la care tânărul atașat de legație a participat a fost Conferința Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri, desfășurată la Sinaia, în perioada 30-31 august 1937. Delegația României a fost condusă de Victor Antonescu, ministrul Afacerilor Străine, și i-a mai inclus pe Victor Bădulescu, subsecretar de stat, Alexandru Cretzianu, directorul politic, Victor Rădulescu Pogoneanu, secretar de legație, Nicolae Țimiraș, atașat de legație, și domnii Ioanid, Zănescu și Fătulescu, șefi de cabinet¹⁹. Țimiraș, alături de colegul său mai experimentat Victor Rădulescu Pogoneanu și sub atenta coordonare a directorului politic Alexandru Cretzianu, a fost responsabil de pregătirea și organizarea în bune condiții a reuniunii de la Sinaia.

Pe agenda de discuții a conferinței, cei trei miniștri ai Afacerilor Străine – român, cehoslovac și iugoslav – au agreat o serie de teme precum: relațiile celor

¹³ Ibidem, Decizia Ministerială nr. 65666 din 26 noiembrie 1936.

¹⁴ Ibidem, Decizia Ministerială nr. 5316 din 22 ianuarie 1937.

¹⁵ Ibidem, Decizia Ministerială nr. 65391 din 19 noiembrie 1937.

¹⁶ Consiliul Diplomatic Consultativ de pe lângă Ministerul Afacerilor Externe a fost înființat prin Decretul Regal nr. 3103 din 14 decembrie 1936. Acest organism era compus dintr-un „președinte și cel mult șase membri recrutați dintre miniștrii plenipotențieri cl. I în activitate de serviciu sau în retragere”. Rolul principal al acestui consiliu era de a „examina la cererea Ministerului Afacerilor Străine și împreună cu dânsul chestiunile externe de căpetenie”. Ion Mamina, Gheorghe Neacșu, George G. Potra, Nicolae Nicolescu (editori), *Organizarea instituțională a Ministerului Afacerilor Externe. Acte și documente*, volumul II, 1920-1947, București, Fundația Europeană Titulescu, 2006, p. 130.

¹⁷ AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Proces-verbal din 25 iunie 1938 al Comisiei de examinare pentru obținerea gradului de secretar de legație clasa a III-a, nepaginat.

¹⁸ Ibidem, Decretul Regal nr. 2372 din 30 iunie 1938.

¹⁹ *Programul conferinței Micii Înțelegeri*, în „Neamul Românesc”, nr. 187, 28 august 1937, p. 2.

trei țări membre ale Micii Înțelegeri cu statele vecine, noul pact de la Locarno, războiul civil din Spania, proiectul britanic de împărțire a Palestinei, problema etiopiană, proiectul de acord de asistență mutuală între statele Micii Înțelegeri și acordul între Franța și Mica Înțelegere, transformarea legațiilor țărilor Micii Înțelegeri în ambasade, reînarmarea Ungariei, alegerile în Consiliul Societății Națiunilor și la Curtea de Justiție de la Haga, chestiuni economice²⁰. Având în vedere că relațiile cu Ungaria și chestiunea reînarmării statului maghiar erau teme extrem de sensibile pe agenda de discuții a consiliului, trimisul extraordinar și ministrul plenipotențiar al României la Budapesta, Raoul Bossy, a fost chemat pentru a fi prezent la reuniunea de la Sinaia²¹. La Sinaia s-a deplasat și ministrul maghiar la București, László Bárdossy, care, în urma instrucțiunilor primite de la Budapesta, a comunicat celor trei miniștri ai Afacerilor Străine din statele Micii Înțelegeri că Ungaria era dispusă să negocieze încheierea cu fiecare din cele trei țări a unui acord separat dar identic care să conducă la detensionarea relațiilor bilaterale²². În acest sens, a înmănat și un proiect de protocol secret. Însă condițiile incluse de partea ungară în document, în special în ceea ce privește drepturile minorității maghiare din cele trei state, au fost considerate inacceptabile de cei trei miniștri de Externe care au decis însă să nu dea un răspuns negativ, apreciind că încheierea unui acord, dar în alți termeni, care să conducă la destinderea relațiilor cu Ungaria, ar fi fost util²³. Astfel, s-a decis să se comunice părții maghiare că cele trei state membre ale Micii Înțelegeri urmează să analizeze și să se consulte în legătură cu propunerea Budapestei.

A doua reuniune a Micii Înțelegeri la care Nicolae Țimiraș a luat parte a avut loc tot la Sinaia, în perioada 4-5 mai 1938²⁴. De data aceasta, delegația României a fost condusă de Nicolae Petrescu-Comnen, care a preluat mandatul de ministru al Afacerilor Străine la 30 martie 1938. Pe agenda de discuții s-a regăsit din nou chestiunea relațiilor cu Ungaria și, prin urmare, Raoul Bossy s-a deplasat încă o dată de la Budapesta la Sinaia²⁵. Nici cu prilejul acestei reuniuni nu s-a reușit încheierea unor înțelegeri între statele membre ale Micii Înțelegeri și Ungaria motivul principal fiind reprezentat de solicitările Budapestei referitoare la minoritatea maghiară din cele trei țări ale organizației²⁶. Totuși, cei trei miniștri de Externe și-au exprimat disponibilitatea de a continua negocierile cu Ungaria, aspect reflectat și în comunicatul final al reuniunii: „Consiliul Permanent a examinat în modul cel mai stăruitor chestiunea relațiilor între statele Micii Înțelegeri și Ungaria.

²⁰ AMAE, Fond Mica Înțelegere, anul 1937, vol. 17, f. 52-53.

²¹ Raoul Bossy, *Amintiri din viața diplomatică (1918-1940)*, volumul I, 1918-1937, ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1993, p. 319.

²² AMAE, Fond Mica Înțelegere, anul 1937, vol. 17, f. 87-92.

²³ Ibidem.

²⁴ *La Sinaia: A 35-a conferință a Micii Înțelegeri. Prima ședință. Dineul de gală. Discursurile d-lor Comnen și Stoiadinovici*, în „Epoca”, nr. 2765, 6 mai 1938, p. 4.

²⁵ Raoul Bossy, *Amintiri din viața diplomatică (1918-1940)*, volumul al II-lea, 1938-1940, ediție și indice de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1993, p. 29.

²⁶ AMAE, Fond Mica Înțelegere, anul 1938, vol. 18, f. 123-127.

El își menține în chip unanim dorința de a continua negocierile în curs, având drept scop să contribuie la stabilirea unui regim de înțelegere și de încredere în bazinul Dunării”²⁷.

Având deja experiența participării la două reuniuni oficiale ale Miciei Înțelegeri, ambele desfășurate la Sinaia, tânărul diplomat Nicolae Țimiraș a fost inclus în delegația României care s-a deplasat în Iugoslavia, la Bled, pentru a lua parte la o nouă reuniune a Miciei Înțelegeri, organizată în perioada 21-22 august 1938. Delegația oficială a României a fost condusă de Nicolae Petrescu-Comnen, ministrul Afacerilor Străine, și a mai inclus, pe lângă Nicolae Țimiraș, pe Constantin Contzescu, reprezentantul României la Comisia Internațională a Dunării, Victor Cădere, trimisul extraordinar și ministrul plenipotențiar al României la Belgrad, Alexandru Cretzianu, directorul politic, și Constantin Cesianu, directorul de cabinet al șefului diplomației române²⁸. De asemenea, conform instrucțiunilor primite de la București, la Bled s-a deplasat și Raoul Bossy²⁹ pentru a sprijini delegația română în negocierile care s-au reluat între statele Miciei Înțelegeri și Ungaria. În urma acestor negocieri, comunicatul oficial al reuniunii de la Bled a consemnat încheierea unor „acorduri care comportă o renunțare reciprocă la orice recurs la forță între Ungaria și statele Miciei Înțelegeri și recunoașterea din partea celor trei state a egalității de drepturi a Ungariei în materie de înarmare”³⁰. În schimb, acordurile privind chestiunea minorităților nu au fost finalizate deoarece Ungaria a agreeat semnarea doar a declarațiilor cu România și Iugoslavia, în timp ce textul cu Cehoslovacia nu a putut fi definitivat. Consecvenți ideii unității de acțiune, cei trei miniștri de Externe au hotărât continuarea negocierilor dintre Cehoslovacia și Ungaria, iar publicarea și implementarea celor două declarații deja încheiate să se realizeze în momentul în care și cea de-a treia declarație urma a fi semnată³¹.

Faptul că Nicolae Țimiraș a primit responsabilități privind activitatea României în cadrul Miciei Înțelegeri, organizație internațională importantă în structura de securitate creată de autoritățile de la București pentru apărarea statului român, și după numai șase luni de la transferul în cadrul Direcției Politice a participat pentru prima dată la o reuniune oficială a Miciei Antante, denotă încrederea acordată tânărului diplomat de către șefii lui ierarhici, în special din partea directorului politic, Alexandru Cretzianu³². Totodată, includerea lui Țimiraș

²⁷ Ibidem, f. 112.

²⁸ Ibidem, vol. 19, f. 24.

²⁹ Raoul Bossy, *Amintiri din viața diplomatică ...*, volumul al II-lea, p. 65.

³⁰ AMAE, Fond Mica Înțelegere, anul 1938, vol. 19, f. 113. Pentru detalii privind negocierea acestor acorduri în contextul reuniunii Miciei Înțelegeri de la Bled, vezi Raoul Bossy, *op. cit.*, volumul al II-lea, p. 65-68.

³¹ AMAE, Fond Mica Înțelegere, anul 1938, vol. 19, f. 66-67.

³² În vara anului 1938, Alexandru Cretzianu i-a solicitat lui Nicolae Țimiraș să își amâne concediul deja aprobat pentru perioada 10 iulie-10 august 1938 având în vedere numărul mare de lucrări care trebuiau realizate pentru participarea României la Conferința Miciei Înțelegeri de la Bled din 21-22 august 1938. AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N.,

în delegația oficială a României la trei reuniuni consecutive ale Micii Înțelegeri dovedește că munca acestuia a fost utilă și apreciată, ridicându-se la nivelul încrederii acordate. De asemenea, participarea la aceste reuniuni a reprezentat o oportunitate extraordinară pentru tânărul Țimiraș de a se familiariza cu activitatea diplomatică în prima linie și alături de diplomați, români și străini, de prim rang.

După mai bine de doi ani și jumătate de la admiterea în Ministerul Afacerilor Străine, Nicolae Țimiraș a fost trimis, începând cu 1 februarie 1939³³, la primul său post în exterior la Legația României la Budapesta. Experiența acumulată de tânărul diplomat în chestiuni referitoare la Mica Înțelegere erau utile la Budapesta având în vedere și acordurile încheiate cu Ungaria. La misiunea diplomatică română de la Budapesta, tânărul secretar de legație l-a avut șef, inițial, pe Raoul Bossy³⁴, cu care se intersectase pe parcursul participării la cele trei reuniuni ale Micii Înțelegeri.

Perioada petrecută de Țimiraș la Budapesta a coincis cu evenimente importante pe scena relațiilor internaționale care au avut un impact deosebit și asupra României și relațiilor româno-ungare³⁵: dispariția statului cehoslovac prin ocuparea Boemiei și Moraviei de către trupele naziste la 15 martie 1939, semnarea Pactului Molotov-Ribbentrop la 23 august 1939, atacarea Poloniei de către Germania nazistă la 1 septembrie 1939 și declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, pierderea Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța de către România ca urmare a notei ultimative a Uniunii Sovietice din 26 iunie 1940, Dictatul de la Viena din 30 august 1940 prin care România a fost silită să cedeze aproape jumătate din teritoriul Transilvaniei în favoarea Ungariei horthyste.

Cererea lui Nicolae Țimiraș de renunțare, în interesul serviciului, la concediul deja aprobat pentru perioada 10 iulie-10 august 1938, nepaginat.

³³ Decretul Regal prin care Nicolae Țimiraș a fost trimis la Legația României la Budapesta a fost semnat la 18 ianuarie 1939 și prevedea transferul cu data de 1 martie 1939 (Ibidem, Decretul Regal nr. 115 din 18 ianuarie 1939). Ulterior, s-a luat decizia ca Țimiraș să fie trimis la Budapesta cu data de 1 februarie 1939 (Ibidem, Telegrama nr. 5376 din 26 ianuarie 1939 către Legația României la Budapesta). Trimiterea lui Nicolae Țimiraș la Budapesta a fost doar formalizată la începutul anului 1939, decizia fiind de fapt luată în anul 1938. În cartea sa de amintiri, Țimiraș menționează că mama sa, Laetiția, s-a bucurat de numirea lui la Budapesta și intenționa să îl viziteze, însă nu a mai apucat deoarece a decedat (Nicolae Țimiraș, *Anii tinereții*, p. 78). Decesul Laetiției Țimiraș a avut loc la începutul lunii decembrie 1938 (*Anunț deces Laetiția Țimiraș*, în „Universul”, nr. 344, 17 decembrie 1938, p. 13).

³⁴ Deși nu am reușit să identificăm vreun document oficial sau vreo mărturie directă, considerăm că este foarte posibil ca Raoul Bossy să fi avut un rol important în transferul lui Nicolae Țimiraș la Legația României la Budapesta. Cei doi se cunoscuseră cu prilejul reuniunilor Micii Înțelegeri de la Sinaia și Bled, iar Țimiraș îl va urma în 1940 pe Bossy și la Legația României la Roma.

³⁵ Pentru detalii privind relațiile româno-ungare în perioada în care Nicolae Țimiraș și-a desfășurat activitatea la Legația României la Budapesta (1939-1940), vezi Valeriu Florin Dobrinescu, *România și Ungaria de la Trianon la Paris (1920-1947). Bătălia diplomatică pentru Transilvania*, București, Editura Viitorul Românesc, 1996, p. 139-175.

Activitatea diplomatică a lui Nicolae Țimiraș în serviciul exterior în 1939 a fost notată de către Raoul Bossy cu calificativul general „foarte bine”³⁶. Conduita tânărului diplomat față de superiori, în serviciu, în societate, precum și moralitatea au fost considerate perfecte. Totodată, referitor la punctualitatea la serviciu, sârguința, puterea de muncă, inițiativa proprie, conștiinciozitatea în lucrări, calități de conducere și organizare, rapiditatea de a sesiza problemele politice, cunoștințele consulare, Raoul Bossy aprecia că Țimiraș reprezintă un „excelent element din toate punctele de vedere”³⁷. Mai mult, Bossy a ținut să menționeze „cultura literară aleasă” a strănepotului lui Ion Creangă, subliniind „stilul deosebit de frumos și de curgător” al tânărului diplomat, „chiar în lucrări de natură mai aridă”³⁸.

Nicolae Țimiraș nu se va bucura prea mult de îndrumarea lui Raoul Bossy, deoarece acesta din urmă a fost mutat în septembrie 1939 ca șef al Legației României din Italia. Țimiraș îl va urma însă pe Bossy în Italia, fiind transferat de la Budapesta la Roma la 1 septembrie 1940³⁹. Nici de această dată Țimiraș nu va beneficia prea mult de îndrumarea lui Bossy, care și-a încheiat misiunea la Roma în octombrie 1940, fiind numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berna⁴⁰.

Nicolae Țimiraș își va continua în următorii ani, cu câteva scurte întreruperi, activitatea diplomatică la Roma cu aceeași dedicație și responsabilitate de care a dat dovadă la Direcția Politică și la Legația României la Budapesta. Acest lucru îi va aduce aprecierea șefilor săi, precum și numirea în primele funcții cu responsabilități de conducere. Astfel, începând cu 1 mai 1941⁴¹, Țimiraș este trimis la Consulatul General al României la Tirana⁴² pentru a asigura conducerea acestui oficiu, în calitate de Gerant interimar, ca urmare a transferării titularului postului, Consulul General Ioachim Dăianu, la secția consulară din cadrul Legației României la Budapesta.

După o perioadă scurtă de familiarizare cu realitățile albaneze, Nicolae Țimiraș transmitea de la Tirana că „situația generală din Albania, care este de fapt o provincie italiană, ne interesează în măsura în care lămurește unele aspecte militare, politice și economice ale Italiei”⁴³. Șeful interimar al Consulatului General al României la Tirana menționa, într-un raport din 1 iulie 1941, că

³⁶ AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Foaia calificativă a lui Nicolae Țimiraș pe anul 1939, nepaginat.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem, Decretul Regal nr. 2763 din 16 august 1940.

⁴⁰ Raoul Bossy, *op. cit.*, volumul al II-lea, p. 305.

⁴¹ AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Decizia Ministerială nr. 28605 din 12 aprilie 1941, nepaginat.

⁴² Ca urmare a ocupării Albaniei de către Italia în aprilie 1939, Legația României la Tirana a fost transformată în Consulat General la 15 august 1939 și plasată sub jurisdicția Legației României la Roma. Ion Mamina, Gheorghe Neacșu, George G. Potra, Nicolae Nicolescu (editori), *op. cit.*, p. 535.

⁴³ AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Raport sintetic nr. 450/P din 1 iulie 1941 privind situațiunea politică și economică în Albania, nepaginat.

economia albaneză era preponderent agrară, principalele materii de export fiind porumbul, grâul – în anii în care se înregistrau excedente de recoltă, în anii cu deficit de recoltă fiind necesar importul acestor tipuri de cereale pentru a asigura necesarul de consum intern –, măslinile, tutunul, bumbacul, lemnul, cărbunele, portocale, lămâi, vite și brânzeturi. Produsele principale importate erau, pe lângă cerealele necesare în anii cu recoltă insuficientă, zahărul, cafeaua, stofe, pânzeturi, lemn lucrat etc. Industria albaneză era practic inexistentă, cea mai importantă fiind cea a brânzeturilor. Această stare economică a Albaniei se datora lipsei capitalului investițional, a oamenilor bine pregătiți, precum și slabei dezvoltări a sistemului de transporturi rutiere. După ocuparea Albaniei de către Italia în 1939, situația economică nu s-a schimbat foarte mult deoarece investițiile italiene au fost realizate în consonanță cu necesitățile de război ale Romei. Astfel, firmele italiene care au venit în Albania s-au axat pe exploatarea minereurilor necesare industriei militare a metropolei: fier, crom, aramă etc. Investiții relevante, aproximativ 800.000.000 lire italiene⁴⁴, s-au făcut în dezvoltarea transporturilor rutiere, însă au fost vizate cu preponderență acele căi de comunicație care erau utile operațiunilor militare italiene și mai puțin cele necesare cu adevărat dezvoltării economice a Albaniei.

În ceea ce privește situația politică, Nicolae Țimiraș remarcă, într-un raport din 1 august 1941, nemulțumirea oficialilor albanezi față de modul în care Italia își exercita controlul asupra Albaniei. În ciuda instituirii unei Locotenențe Regale, de fapt deciziile importante erau luate de ministrul de Externe italian, contele Galeazzo Ciano, prin intermediul Secretariatului de Stat pentru Afacerile Albanese, iar hotărârile acestuia în domeniul economic erau implementate de firmele prietenilor șefului diplomației de la Roma⁴⁵. Pentru a nu risca creșterea nemulțumirii în rândurile populației albaneze, guvernul italian a decis desființarea, la 31 iulie 1941, a Secretariatului de Stat pentru Afacerile Albanese. Țimiraș concluzionează că „rămâne de văzut dacă deciziunea va însemna începutul unei reale schimbări a politicii italiene în Albania”⁴⁶.

Una dintre cele mai importante chestiuni în sarcina oricărui șef de misiune a României la Tirana era situația minorității române din Albania. Pentru a cunoaște mai bine această chestiune, Nicolae Țimiraș a efectuat în cursul lunii iulie 1941 vizite în nouă din cele mai importante centre românești din Albania: (1) Durazzo și Tirana, (2) Cavaia și Lușnia, (3) Fieri, (4) Berat, (5) Valona, (6) Permeti, (7) Corcea, (8) Elbasan (9), centrul nomazilor ce stăpânesc toți munții Albaniei meridionale. În urma acestor vizite, Țimiraș a adunat date importante pe care le-a sistematizat într-un raport cuprinzător din care rezulta că numărul românilor din Albania, în 1941, ar fi fost de 31.394 de persoane, împărțite în cele nouă regiuni după cum urmează: 2.170 în Durazzo și Tirana, 2.640 în Cavaia și Lușnia, 3.534 în

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ AMAE, Fond 71/Albania, anul 1941, vol. 4, f. 133-136.

⁴⁶ Ibidem, f. 137.

Fieri, 4.356 în Berat, 1.836 în Valona, 2.964 în Permeti, 5.034 în Corcea, 1.860 în Elbasan și 7.000 români nomazi⁴⁷.

Principala problemă semnalată consulului Țimiraș de către românii din Albania era reprezentată de lipsa școlilor și bisericilor în limba română. Această situație era explicată prin faptul că atât autoritățile albaneze, cât și cele italiene după 1939, adoptaseră teza conform căreia chiar românii nu ar fi fost interesați să învețe limba română⁴⁸. Țimiraș menționa și o excepție, cea a românilor din regiunea Corcea, o zonă muntoasă a Albaniei, care beneficiau de școli și biserici în limba română. Acest lucru era tolerat de guvernul de la Tirana care considera că izolarea în munți a românilor din regiunea Corcea făcea ca influența acestora să fie redusă în viața politică albaneză.

Într-o situație aparte se aflau românii din capitala Albaniei, despre care Nicolae Țimiraș informa: „În capitala Tirana, din 35.000 locuitori, sunt circa 250 familii românești⁴⁹, dintre care vreo cincizeci de comercianți, vreo 20 de funcționari, iar restul muncitori, aproape toți specialiști în lucrarea aramei. Conștiința lor națională este mult mai vie decât în regiunea Durazzo, iar fenomenul încuscrii cu femei albaneze este inexistent. Comercianții se bucură de o stare materială bună și se așează pe primul plan al comerțului albanez. Dintre funcționari, sunt de origine română: un membru al Guvernului, un Secretar General, un Deputat, un Consilier de Stat, un Vice-Federal etc. De teama de a nu-și risca posturile, acești funcționari nu întreprind nici o acțiune pentru dobândirea de drepturi minoritare a conaționalilor lor. Ba încă, pentru a complăce Guvernului, acești funcționari, în frunte cu Ministrul Economiei Naționale, lasă să circule, contra convingerilor lor, cunoscuta teza oficială după care populația românească nici n-ar considera în interesul ei să ceară drepturi școlare și bisericești”⁵⁰.

În contextul controlului exercitat de Italia în Albania, Nicolae Țimiraș considera că înființarea de școli și biserici pentru românii albanezi depindea în mare măsură de guvernul de la Roma indicând astfel, în mod indirect, unde trebuiau intensificate eforturile diplomatice ale autorităților românești pentru realizarea acestui obiectiv. În ceea ce privește măsurile pe care guvernul de la București le putea adopta pentru a-i ajuta în mod nemijlocit pe românii din Albania, Țimiraș menționa: mărirea numărului de burse în seminariile teologice din România, crearea unui curier periodic care să facă legătura între Consulatul General din Tirana și diversele centre românești, mărirea fondului de subvenții pentru minoritatea română din Albania și trimiterea lor fără întârziere, crearea unui fond pentru a acoperi, chiar și parțial, nevoile financiare de reconstrucție a unor

⁴⁷ AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Comunicarea nr. 532/P din 11 august 1941 a Consulatului General al României la Tirana cu anexa: Situația românilor din Albania, nepaginat.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ După calculele lui Nicolae Țimiraș, cele 250 de familii românești reprezentau în jur de 1.500 de persoane (ibidem).

⁵⁰ Ibidem.

biserici și școli deja existente, trimiterea de materiale didactice adecvate etc. „Satisfacerea, cel puțin parțială, a acestor nevoi urgente din partea noastră, ar însemna o simțitoare încurajare pentru românii din Albania. Numai în felul acesta vom avea moralmente dreptul de a vorbi în numele lor atunci când momentul ne-o va permite”, concluziona Nicolae Țimiraș⁵¹.

O altă problemă care privea minoritatea română din Albania era chestiunea autonomiei Pindului. Pe această temă, Țimiraș raporta că guvernul de la Roma avea un interes strategic și economic în a integra Pindul în cadrul statului albanez și prin urmare oficialii italieni minimalizau importanța minorității române nefiind de acord cu o eventuală autonomie religioasă și culturală a românilor⁵². Cu toate acestea, din cercurile germane de la Tirana, Țimiraș aflase că oficialii italieni ezitau să ia o decizie finală, considerând că trebuiau studiate toate aspectele chestiunii pentru a se evita eventuale „complicațiuni”, inclusiv cele legate de opoziția populației Pindului față de alipirea la Albania⁵³.

Ca urmare a sosirii la Tirana a noului Consul General al României, Dimitrie M. Nicolau, Nicolae Țimiraș și-a încheiat misiunea consulară în Albania la 15 august 1941⁵⁴. Deși perioada petrecută în fruntea Consulatului General al României de la Tirana a fost scurtă, de doar trei luni și jumătate, Țimiraș a desfășurat o activitate intensă trimițând rapoarte extinse despre viața politică și economică din Albania, precum și un număr destul de mare de rapoarte, foarte bine documentate, despre situația minorității române din Albania.

Revenit la Legația României la Roma, Nicolae Țimiraș și-a reluat activitatea diplomatică cu rezultate relevante. Acestea sunt certificate de calificativele foarte bune acordate la finalul anului 1941⁵⁵ de către Mihail Cămărășescu, șeful secției politice din cadrul legației, și confirmate de ministrul român, Vasile Grigorcea. Mihail Cămărășescu remarcă la tânărul secretar de legație inteligența vie și tactul deosebit, în timp ce Vasile Grigorcea considera că „Dl. Țimiraș este un excelent funcționar cu foarte mult tact, spirit de inițiativă, deosebit de conștiincios și instruit. Are foarte mult tact și spirit politic”⁵⁶. Aceleași calificative foarte bune au fost obținute de Nicolae Țimiraș și la evaluarea activității pe anul 1942⁵⁷, ocazie cu care șefii săi ierarhici au avut, din nou, cuvinte de laudă la adresa lui. Astfel, Mihail Cămărășescu aprecia „deosebita conștiinciozitate” de care acesta dădea dovadă în rezolvarea lucrărilor ce i se încredințau și nota că „Dl. N. Țimiraș posedă o frumoasă cultură generală. Cunoștințele sale diplomatice, politice și juridice [fiind] dublate de tact și judecată

⁵¹ Ibidem.

⁵² AMAE, Fond 71/Albania, anul 1941, vol. 4, f. 90-92.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Telegrama nr. 56804 din 29 iulie 1941, nepaginat.

⁵⁵ Ibidem, Foaia calificativă a lui Nicolae Țimiraș pe anul 1941.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem, Foaia calificativă a lui Nicolae Țimiraș pe anul 1942.

politică”⁵⁸. La rândul său, Vasile Grigorcea sublinia că „Dl. Țimiraș este un excelent funcționar cu foarte mult tact și cu mult simț politic. Posedă multe aptitudini literare și frecventează mult cercurile intelectuale și literare, unde reprezintă cât se poate de bine cultura românească. Merită pe deplin să fie înaintat la prima ocaziune”⁵⁹. Prima ocazie pentru promovare se va ivi în primăvara anului 1943 când, la 1 aprilie, Nicolae Țimiraș a fost promovat la gradul de Secretar de Legație clasa a II-a cu vechimea de la 1 iunie 1942⁶⁰.

La începutul lunii octombrie 1943, în contextul capitulării Italiei în fața Aliților⁶¹, Legația României la Roma s-a mutat temporar la Veneția⁶², iar Vasile Grigorcea a fost numit la conducerea Legației României la Vatican⁶³. Conform autorizării Ministerului Afacerilor Străine de la București, Mihail Cămărășescu și Nicolae Țimiraș au fost transferați în cadrul Legației României la Vatican, cei doi fiind incluși pe lista Corpului diplomatic acreditat pe lângă Sfântul Scaun⁶⁴.

La 7 august 1944, Vasile Grigorcea a informat Ministerul român al Afacerilor Străine despre demisiile scrise înaintate, în ziua anterioară, de diplomații Mihail Cămărășescu, Mircea Moschuna Sion și Nicolae Țimiraș⁶⁵. La București, demisiile au fost acceptate imediat, cei trei fiind considerați demisionați începând cu 1 august 1944⁶⁶. De fapt, cei trei diplomați intenționaseră să demisioneze de la începutul lunii iunie 1944, imediat după eliberarea Romei de către Aliți, și în acest sens se consultaseră cu ministrul Grigorcea sperând că și acesta să ia o decizie asemănătoare⁶⁷. După o perioadă de așteptare, constatând că Vasile Grigorcea ezita să li se alăture, cei trei i-au prezentat demisiile scrise la 6 august 1944 subliniind că se considerau demisionați din ziua eliberării Romei și că regretă că din „motive independente” nu au comunicat oficial acest lucru mai devreme⁶⁸. După eliberarea Romei de către Aliți, atât Nicolae Țimiraș, cât și Mihail Cămărășescu și Mircea Moschuna Sion au intrat în contact cu reprezentanți oficiali ai Statelor Unite ale Americii, Marii Britanii, Uniunii Sovietice, Franței și Greciei în Comisia Aliată de

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem, Decret nr. 948 din 7 aprilie 1943 și Comunicarea Direcției Personalului nr. 26797/1943.

⁶¹ La 10 iulie 1943, trupele aliate au invadat Sicilia. În acest context, la 25 iulie 1943 Mussolini a fost îndepărtat de la conducerea guvernului italian, iar generalul Pietro Badoglio a fost numit prim-ministru. Acesta a început negocierile pentru ieșirea Italiei din război. La 3 septembrie 1943, Italia a semnat armistițiul cu Aliții. Cu toate acestea, luptele pe teritoriul continental al Italiei au continuat până la finalul celui de-al Doilea Război Mondial deoarece trupele germane au opus o rezistență îndârjită în fața trupelor aliate. Capitala Italiei, Roma, a fost eliberată la 4 iunie 1944.

⁶² Ion Mamina, Gheorghe Neașu, George G. Potra, Nicolae Nicolescu (editori), *op. cit.*, p. 549.

⁶³ Ibidem, p. 563.

⁶⁴ AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Telegrama Legației României la Vatican nr. 79 din 2 mai 1944, nepaginat.

⁶⁵ Ibidem, Telegrama Legației României la Vatican nr. 16 din 7 august 1944.

⁶⁶ Ibidem, Decizia Ministerială nr. 112875 din 9 august 1944.

⁶⁷ Ibidem, Litera M, Nr. 109 – Moschuna Sion, Mircea, Aide-mémoire semnat de Mircea Moschuna Sion, Roma, 11 decembrie 1944, f. 111-113,.

⁶⁸ Ibidem, Litera C, Nr. 104 – Cămărășescu, Mihail, vol. II, Textul demisiilor semnate de Mihail Cămărășescu, Mircea Moschuna Sion și Nicolae Țimiraș, nepaginat.

Control pentru Italia, precum și cu diferite cercuri militare aliate și cu noua conducere a diplomației italiene de la Palatul Chigi. Scopul principal urmărit de cei trei diplomați români era de a reprezenta, neoficial, România desfășurând o „activitate politică de informare” a Aliaților, precum și de a obține din partea Italiei anularea Dictatului de la Viena din 30 august 1940⁶⁹.

Pe lângă activitățile întreprinse alături de cei doi colegi diplomați, Nicolae Țimiraș a acționat și pentru salvarea câtorva familii de evrei români în timpul ocupației naziste a Romei. Astfel, Țimiraș a eliberat 27 de „certificate de complezență”, care țineau loc de pașaport și de act de identitate, pentru 27 de familii de cetățeni români evrei prezentându-i drept cetățeni români arieni, cu nume schimbate⁷⁰. Pentru a da un caracter oficial acestor documente, Țimiraș a semnat actele cu o titulatură inventată ad-hoc: Șef al Oficiului de lichidare a Legațiunii României transferată la Veneția.

După evenimentele de la 23 august 1944, când România s-a alăturat Aliaților, Vasile Grigorcea a transmis o telegramă personală ministrului român al Afacerilor Străine, menționând că Mihail Cămărășescu, Mircea Moschuna Sion și Nicolae Țimiraș s-au prezentat în fața lui și au făcut „o declarație oficială că demisiile lor s-au datorat exclusiv dezacordului cu politica externă a guvernului trecut și că ei nu se consideră demisionați în ceea ce privește noul guvern” și a susținut reintegrarea acestora subliniind că „activitatea lor neoficială inițiată aici s-a demonstrat utilă intereselor noastre grație relațiilor pe care ei au știut să și le creeze”⁷¹. Drept urmare, la 1 noiembrie 1944 s-a revenit asupra demisiilor lui Nicolae Țimiraș și Mircea Moschuna Sion care au fost anulate⁷², cei doi diplomați fiind considerați în continuare în serviciul Ministerului Afacerilor Străine⁷³. Integrarea imediată a acestora nu a fost însă posibilă nici la Legația de la Vatican, nici la cea de la Roma, astfel încât aceștia au fost rechemati în administrația centrală, urmând a primi o treime din salariul lor lunar în străinătate până când s-ar fi putut întoarce în țară⁷⁴.

⁶⁹ Ibidem, Memoriu privind repudierea Guvernului Antonescu de către Consilierul de Legațiune M. Cămărășescu, Prim Secretar de Legațiune M. Moschuna Sion și Secretar de Legațiune N. Țimiraș semnat de Mihail Cămărășescu, Roma, 9 aprilie 1946; Aide-mémoire semnat de Mircea Moschuna Sion, Roma, 11 decembrie 1944; Pro-memoria semnat de Nicolae Țimiraș, Roma, 7 aprilie 1946.

⁷⁰ Ibidem, Pro-memoria semnat de Nicolae Țimiraș, Roma, 7 aprilie 1946; Declarația semnată de Președintele Comitetului DELASEM (Delegazione per l'Assistenza agli Emigranti Ebrei/Delegația pentru Asistența Emigranților Evrei), P. Marie-Benoît, Roma, 26 martie 1946; Scrisoare de mulțumire din partea Uniunii Comunității Israelite Italiene, Roma, 27 martie 1946.

⁷¹ Ibidem, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Telegrama Legației României la Vatican nr. 45 din 15 septembrie 1944, nepaginat.

⁷² Demisia lui Mihail Cămărășescu a fost anulată mai târziu, la 29 martie 1945. Ibidem, Litera C, Nr. 104 – Cămărășescu, Mihail, vol. I, Decizia Ministerială nr. 9017 din 29 martie 1945, f. 235.

⁷³ Ibidem, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Decizia Ministerială nr. 118909 din 1 noiembrie 1944, nepaginat.

⁷⁴ AMAE, Fond Roma, vol. 305, Telegrama nr. 1284 din 15 noiembrie 1944, nepaginat.

În cele din urmă, Nicolae Țimiraș a fost încadrat, la 15 decembrie 1944⁷⁵, la Legația României la Vatican, iar de la 1 ianuarie 1946⁷⁶ a fost desemnat la conducerea acestei misiuni diplomatice, în calitate de însărcinat cu afaceri *ad. int.* Țimiraș nu și-a putut însă prelua funcția de conducere la 1 ianuarie 1946 deoarece Vasile Grigorcea, cu prilejul vizitei efectuate la Secretariatul de Stat al Vaticanului pentru a notifica schimbarea din fruntea legației, a comunicat reprezentanților Sfântului Scaun informația că decretul și scrisorile sale de rechemare nu fuseseră semnate de Regele Mihai, care era în dezacord cu guvernul Petru Groza refuzând să aprobe vreun decret sau orice act oficial guvernamental⁷⁷. Prin urmare, Grigorcea se considera în continuare reprezentantul legal al României acreditat de suveranul român pe lângă Sfântul Părinte⁷⁸. Acest punct de vedere a fost împărtășit de reprezentanții Vaticanului, care au declarat că nu pot decât să aștepte semnarea Decretului Regal de rechemare și subliniind că procedând altfel ar reprezenta o imixtiune în criza internă din România. Decretul Regal de rechemare din fruntea Legației României la Vatican a lui Vasile Grigorcea a fost semnat, în cele din urmă, la sfârșitul lunii februarie 1946, iar acest lucru a fost comunicat reprezentanților Sfântului Scaun la 7 martie 1946⁷⁹. Tot atunci, Nicolae Țimiraș a fost prezentat la Vatican și și-a început în mod oficial mandatul de însărcinat cu afaceri *ad. int.* al României pe lângă Sfântul Scaun. Acest pas important în cariera diplomatică a lui Țimiraș a fost urmat, la scurt timp, de o altă reușită profesională: promovarea la 10 mai 1946 la gradul diplomatic de secretar de legație clasa I⁸⁰.

În aceeași perioadă, Nicolae Țimiraș a înregistrat și pe plan personal un eveniment important: căsătoria cu tânăra italiancă studentă la medicină, Paola Silvestri⁸¹, la 28 aprilie 1946⁸², după obținerea aprobării, conform reglementărilor legale ale vremii, din partea Ministerului Afacerilor Străine de la București.

⁷⁵ AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Decizia Ministerială nr. 39611 din 20 decembrie 1944, nepaginat.

⁷⁶ Ibidem, Litera G, Nr. 72 – Grigorcea, Vasile, vol. I, Telegrama cifrată nr. 196 din 19 decembrie 1945, nepaginat.

⁷⁷ La 21 august 1945, Regele Mihai i-a solicitat prim-ministrului Petru Groza să demisioneze, însă acesta a refuzat. Drept urmare, suveranul român a încetat să mai semneze actele guvernului Groza. Această situație a durat până la 7 ianuarie 1946. Refuzul regelui de a semna actele guvernului este cunoscut în istoriografia română drept „greva regală”. Detalii privind „greva regală” în Arthur Gould Lee, *Coroana contra secera și ciocanul. Povestea Regelui Mihai al României*, București, Editura Humanitas, 1998.

⁷⁸ AMAE, Fond 71/Vatican, anul 1946, vol. 4, Telegrama Legației României la Vatican nr. 141 din 23 aprilie 1946, nepaginat.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Decretul Regal nr. 1484 din 7 mai 1946 și Telegrama nr. 16655 din 29 mai 1946, nepaginat.

⁸¹ Paola Silvestri s-a născut la 21 iulie 1923 la Roma. Provenea dintr-o familie cu vederi antifasciste, tatăl ei fiind nevoit să se refugieze în Franța în 1924. Paola Silvestri a îmbrățișat cariera medicală, precum bunicul și unchiul ei, absolvind Universitatea din Grenoble, Franța și Facultatea de Medicină din cadrul Universității din Roma în 1947. În 1952 a obținut un doctorat la Universitatea din Montreal, Canada. În 1953 s-a mutat în S.U.A. unde a început să predea la Departamentul de Farmacologie din cadrul Facultății de Medicină a Universității Utah. Din 1955, a predat la

În perioada în care a condus Legația României la Vatican, Nicolae Țimiraș a fost foarte activ, transmițând la București informații despre o gamă largă de teme de interes: activitatea religioasă și politică a Sfântului Scaun, activitatea Vaticanului într-o serie de chestiuni precum criza alimentară a lumii, problema familiei, a învățământului religios, problema democrației, situația partidelor democratice creștine din diverse țări din lume, starea libertății individuale religioase etc. În ceea ce privește activitatea politică a Sfântului Scaun, Țimiraș a urmărit cu atenție relațiile Vaticanului cu o serie de state precum: Italia, Franța, Portugalia, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Spania, Argentina, Brazilia, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie etc.

Evident, relațiile Vaticanului cu România au avut prioritate pentru Țimiraș, o importanță specială fiind acordată atitudinii Sfântului Scaun față de chestiunea Transilvaniei de Nord. Prin urmare, relațiile Vaticanului cu Ungaria au fost urmărite cu o atenție deosebită. Deși administrația românească se reinstalase în aprilie 1945 în Transilvania de Nord ocupată de Ungaria ca urmare a Dictatului de la Viena (30 august 1940), Aliații hotărâseră ca soarta acestui teritoriu să fie decisă *de jure* la conferința de pace. Drept urmare, autoritățile de la Budapesta au lansat o amplă campanie de propagandă în cercurile catolice din Europa Occidentală și din Statele Unite ale Americii cu scopul de a păstra teritoriile anexate în contextul celui de-al Doilea Război Mondial sau măcar o parte din acestea⁸³. Cu toate că raporturile diplomatice dintre Sfântul Scaun și Ungaria erau rupte de la începutul anului 1946, guvernul de la Budapesta a acționat la Vatican prin intermediul preoților din cadrul Bisericii Catolice maghiare⁸⁴. Astfel, la jumătatea anului 1946, Țimiraș constata că „singura problemă politică a României care este discutată în cercurile Vaticanului este problema frontierei noastre dinspre Ungaria”⁸⁵.

În ciuda eforturilor propagandistice maghiare, Sfântul Scaun a adoptat „o atitudine de perfectă neutralitate” în chestiunea Transilvaniei de Nord, apreciind că „soluția ei este delicată și o agitare a ei ar aduce un insucces dăunător prestigiului bisericii”⁸⁶. Totuși, cercurile maghiare prezente la Vatican și-au continuat activitatea de propagandă. Prin urmare, Nicolae Țimiraș considera că pentru a întări la Vatican „o pozițiune solidă și neschimbătoare în chestiunea Transilvaniei

Universitatea Berkeley din California, mai întâi la Departamentul de Fiziologie și Anatomie și apoi la Departamentul de Biologie Moleculară și Celulară până la pensionarea în 1994. Ulterior, a revenit la Universitatea Berkeley ca profesor emerit continuându-și cercetările de laborator până la decesul survenit la 12 septembrie 2008. Date biografice detaliate despre Paola Silvestri Țimiraș pot fi consultate la următorul link: https://newsarchive.berkeley.edu/news/media/releases/2008/09/17_timiras.shtml (accesat la 11 noiembrie 2023).

⁸² AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Telegrama Legației României la Roma nr. 1225 din 14 iunie 1946, nepaginat.

⁸³ AMAE, Fond 71/Vatican, anii 1946-1947, vol. 2, Raportul strict confidențial al Legației României la Vatican nr. 256 din 12 septembrie 1946 privind Raporturile Ungariei cu Sfântul Scaun, nepaginat.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ D. Preda, M. I. Bucur, C. Păiușan, I. Popescu (editori), *România-Vatican. Relații diplomatice*, vol. I, 1920-1950, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 305.

⁸⁶ Ibidem.

[de Nord]”, guvernul de la București ar fi trebuit să dea satisfacție, în limitele posibilului, celor trei solicitări exprimate de „o importantă personalitate a Vaticanului” în ceea ce privește raporturile Sfântului Scaun cu România: (1) dezvoltarea normală a cultului catolic din România în baza prevederilor Concordatului semnat de cele două state în 1927, (2) reluarea comunicațiilor normale cu Nunțiatura Apostolică din București cu toate drepturile specifice unei reprezentanțe diplomatice, (3) primirea de informații ample de la Biserica Unită din Transilvania⁸⁷.

Atitudinea de neutralitate a Sfântului Scaun în chestiunea Transilvaniei de Nord era întărită și de poziționarea cotidianului oficial al Vaticanului, „Osservatore Romano”, care adoptase „o atitudine imparțială față de actualul regim economic și politic din România”⁸⁸. Astfel, Țimiraș informa că „în ce privește chestiunea Transilvaniei [de Nord], ungurii au făcut insistente încercări, fără succes, pentru ca să strecoare punctul lor de vedere în «Osservatore Romano». Am avut în această privință o convorbire cu direcțiunea ziarului și am obținut, din partea acesteia, asigurarea că va refuza ospitalitatea oricărei știri tendențioase pornite din sursă de propagandă, referitoare la chestiunea româno-ungară. Pentru a se evita polemici supărătoare, ziarul va utiliza în această chestiune, fără comentarii, numai relatările celor mai mari agenții de presă din lume”⁸⁹.

Deși Sfântul Scaun nu adoptase tezele maghiare privind Transilvania de Nord, Nicolae Țimiraș era conștient că, în ciuda eforturilor sale, nu va reuși să determine Vaticanul să sprijine poziția României în această chestiune. De aceea, în informările transmise la București, sublinia importanța și beneficiile pentru România a menținerii neutralității Vaticanului în disputa româno-maghiară: „Atitudinea de neutralitate a Sfântului Scaun este pentru noi de neînchipuită importanță. Ar fi suficient să se difuzeze din partea Vaticanului un gest, o indicație hotărâtoare, făcută cu autoritate în favoarea tezelor Ungariei, pentru ca simpatiile lumii catolice astăzi latente să devină o armă esențială în mâna propagandei maghiare”⁹⁰.

Revenirea Transilvaniei de Nord la România a fost consfințită, *de jure*, prin Tratatul de Pace de la Paris încheiat la 10 februarie 1947. Drept urmare, Țimiraș comunica în martie 1947 de la Vatican că chestiunea româno-ungară „nu mai este astăzi pe primul plan al actualității”⁹¹.

Misiunea lui Nicolae Țimiraș în fruntea Legației României la Vatican s-a încheiat la 15 aprilie 1947, când a fost rechemat în administrația centrală, trebuind

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ AMAE, Fond 71/Vatican, anii 1944-1947, vol. 1, Raportul Legației României la Vatican nr. 257 din 12 septembrie 1946, nepaginat.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ AMAE, Fond 71/Vatican, anii 1946-1947, vol. 2, Raportul strict confidențial al Legației României la Vatican nr. 256 din 12 septembrie 1946 privind Raporturile Ungariei cu Sfântul Scaun, nepaginat.

⁹¹ AMAE, Fond 71/Vatican, anii 1944-1947, vol. 1, Raportul confidențial al Legației României la Vatican nr. 101 din 31 martie 1947, nepaginat.

să se prezinte la Ministerul Afacerilor Străine la 15 iunie 1947⁹². Însă, Țimiraș nu va mai reveni la București. La 16 aprilie⁹³ a solicitat acordarea unui concediu de șase luni începând cu 15 iunie care i-a fost aprobat⁹⁴. Între timp, ca urmare a reorganizării ministerului⁹⁵, o serie de posturi din cadrul instituției au fost desființate⁹⁶. Drept urmare, Nicolae Țimiraș a fost dat afară din Ministerul Afacerilor Străine, regăsindu-se pe lista cu cele 234 de posturi bugetare – 16 diplomatice, 20 consulare și 198 administrative – suprimate la 1 septembrie 1947⁹⁷. La 25 septembrie 1947, noul însărcinat cu afaceri *ad. int.* al României pe lângă Sfântul Scaun, Theodor Solacolu, a informat autoritățile de la București despre plecarea definitivă a lui Țimiraș din Italia cu destinația Canada⁹⁸.

Activitatea în exil

În Canada, Nicolae Țimiraș a fost, mai întâi, angajatul firmei de avocatură „Lacoste & Lacoste” din Montreal⁹⁹, apoi a activat ca *visiting professor* la Universitatea Laval¹⁰⁰. Perioada canadiană a fost foarte dificilă pentru fostul diplomat. În 1987 își amintea: „Eram la Montreal. O duceam greu, greu, greu. Mă duceam la New York și mai câștigam câte ceva pe câte un script recitat la radio de

⁹² AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Decizia Ministerială nr. 22998 din 7 aprilie 1947, nepaginat.

⁹³ Ibidem, Cerere din 16 aprilie 1947 înregistrată la M.A.S. cu nr. 28216 din 5 mai 1947.

⁹⁴ Ibidem, Telegrama nr. 5357 din 5 mai 1947.

⁹⁵ După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, România s-a aflat într-o situație economică extrem de dificilă. Prin Legea nr. 248 din 12 iulie 1947 a fost instituită o Comisie Ministerială pentru Redresarea Economică și Stabilizarea Monetară care avea „depline puteri pentru elaborarea, edictarea, organizarea, aplicarea și controlul tuturor măsurilor necesare pentru aducerea la îndeplinire a programului de redresare economică și stabilizare monetară” (art. 2). Art. 3 al legii stabilea următoarele: „Deciziunile cu caracter administrativ și coordonator, luate de Comisiune, au putere executorie și sunt obligatorii pentru Departamentele și instituțiile publice, precum și instituțiile și persoanele particulare în competența cărora cade aducerea la îndeplinire a măsurilor respective”. *MOF*, Partea I-a, nr. 159, 15 iulie 1947, p. 6022-6023.

⁹⁶ Decizia nr. 18 din 12 august 1947 a Comisiei Ministeriale pentru Redresarea Economică și Stabilizarea Monetară, prezidată de Gheorghe Gheorghiu-Dej în calitate de Ministru al Industriei și Comerțului și Președinte al Consiliului Superior al Economiei Naționale, prevedea la capitolul (A) Ministere, punctul (b) că „Ministerul Afacerilor Străine va reduce numărul personalului bugetar din Administrația centrală la numărul personalului prevăzut în bugetul pe exercițiul 1938-1939”. *MOF*, Partea I-a, nr. 184, 13 august 1947, p. 7223-7224.

⁹⁷ AMAE, Fond 77/Dosare personale 1837-1950, Litera T, Nr. 60 – Țimiraș, Nicolae N., Decizia Ministerială nr. 58378 din 31 august 1947, nepaginat.

⁹⁸ Ibidem, Telegrama Legației României la Vatican nr. 401 din 25 septembrie 1947. Nicolae și Paola Țimiraș au fost sprijiniți să plece în Canada de către Pro-Secretarul Secretariatului de Stat al Vaticanului, Giovanni Battista Montini, viitorul Papa Paul al VI-lea (1963-1978). După 20 de ani, în 1967, când Nicolae Țimiraș a revenit cu familia (soția Paola și copiii Maria-Laetitia și Paolo) în vizită în Italia, aceștia au fost primiți de Papa Paul al VI-lea într-o audiență privată. Informații la următorul link: <https://www.science.org/doi/10.1126/sageke.2002.48.nf14> (accesat la 11 noiembrie 2023).

⁹⁹ ACNSAS, Fond Informativ, dosar I 262010, Nicolae Țimiraș, f. 1.

¹⁰⁰ Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași (în continuare BCU Iași), Colecții speciale, Nicolae Țimiraș, Arhiva 952, f. 8.

cei de la New York. Ba chiar ajunsesem să le trimit regulat scripte de ale mele și dacă nu curge, pică... Dar anumiți băieți din New York, văzând în mine un concurent la fondurile Europei Libere, au pus vorbe bune pe ici, pe colo. M-am hotărât atunci să mă depărtez de toată această lume, să-mi trăiesc traiul din secul meu”¹⁰¹.

În 1953 s-a stabilit în California și până în 1956 a fost instructor de limba română la Army Language School din Monterey. Apoi, până în 1959, a fost *teaching assistant* la Universitatea Berkeley din California, la Departamentul de Filologie Romanică. În paralel, a urmat cursurile masteratului de Filologie romanică la aceeași Universitate, obținând diploma în 1959. În 1960 s-a angajat profesor de limbi romane la Contra Costa College, San Pablo, California, de unde a ieșit la pensie, în 1980. În 1978 și-a luat și doctoratul în Filologie la aceeași Universitate din California, la Departamentul italian¹⁰². Vorbea fluent franceza, engleza, italiana și spaniola. Nicolae Țimiraș a fost un om blajin, mărinimos, glumeț, cu umor subtil, aproape diplomatic, care s-a simțit fericit mai mult ca profesor de română, latină, italiană, franceză și spaniolă la Contra Costa College, decât ca avocat și diplomat, după cum își amintea Constantin Mihăescu, rudă a sa¹⁰³.

Țimiraș a fost în anturajul unor diplomați și oameni politici români plecați în exil precum Constantin Vișoianu sau Brutus Coste, cu care corespundea sau se vizita. Dar cea mai strânsă prietenie l-a legat de Horia Georgescu¹⁰⁴. Afirmația se bazează pe volumul mare al corespondenței dintre cei doi, pe tonul apropiat pe care îl folosea Țimiraș în redactarea scrisorilor, pe gândurile împărtășite și pe suferința enormă produsă de moartea lui Horia Georgescu, în 1988. Nicolae Țimiraș a semnat atunci un necrolog plin de regrete și afectivitate. Horia Georgescu a fost un model pentru Țimiraș, un model de muncă, implicare și capacitate intelectuală. Într-o scrisoare adresată lui îi mărturisea deschis cât de mult îl apreciază, iar guvernul din exil pe care românii ar fi trebuit să îl formeze trebuia croit pe calapodul capacităților sale. La fel de onest îi scria că în cazul în care el și Zeno Câmpeanu nu ar fi putut ajunge la unul dintre congresele ARA, „aș fi dezamăgit complet” și „m-ar face chiar să părăsesc congresul”¹⁰⁵.

Filiația de excepție, care a pus amprenta asupra pasiunilor și stilului adoptat de Țimiraș, postura de profesor de limbă și literatură și misiunea asumată în cadrul emigrației românești din America de popularizare a culturii materne l-au apropiat iremediabil de domeniul filologiei. Întreaga lui activitate în exilul

¹⁰¹ BCU Iași, Colecții speciale, Nicolae Țimiraș, Arhiva 962, f. 3.

¹⁰² BCU Iași, Colecții speciale, Nicolae Țimiraș, Arhiva 952, f. 10.

¹⁰³ Nicolae Țimiraș, *Rapsodii de vacanță. Călătorie în Italia*, cu un cuvânt înainte de Constantin Mihăescu, București, Fundația Culturală Memoria, 2003, p. 9.

¹⁰⁴ Horia Georgescu, *În slujba neamului meu*, ed. Patricia Georgescu, trad. Laurențiu Hanganu, tabel cronologic și note Liliana Hanganu, București, 1999, p. 270-272. Țimiraș nota în necrolog: „Nu mă pot împăca cu destinul tragic care ni l-a luat dintre noi pe cel mai vechi și drag prieten pe care l-am avut vreodată”.

¹⁰⁵ BCU Iași, Colecții speciale, Nicolae Țimiraș, Arhiva 963, f. 7.

transatlantic, mai ales după crearea Academiei Româno-Americane de Științe și Arte (ARA), în 1975, a stat sub semnul creației și analizei literare¹⁰⁶.

Mediul intelectual în care a activat, emulația științifică produsă de contactul cu elita românească din lumea liberă, nevoia unui discurs românesc alternativ la canonul stabilit în interiorul granițelor țării și cvasiabsența produselor culturale românești din vitrina atât de diversă a conglomeratului american au contribuit la traseul profesional al fostului diplomat. Înființată la Los Angeles, la inițiativa unui comitet format din Monseniorului Octavian Bârlea, Nicolae Țimiraș, arhitectul Haralamb Georgescu, profesorul Alphonse Juilland, de la Departamentul de Franceză al Stanford University și Paola Țimiraș, Academia Româno-Americană de Științe și Arte (ARA)¹⁰⁷ a reunit nume de referință ale exilului românesc: Ion Petru Culianu, Mircea Eliade, Horia Georgescu¹⁰⁸ etc. Primul președinte a fost Monseniorului Bârlea, iar după întoarcerea lui în Europa ca șef al Misiunii Romano-Catolice din Germania (München), funcția de locțiitor (Active President) a fost preluată de Țimiraș (1978-1981). În 1982, președinte al

¹⁰⁶ Reprezentative pentru activitatea în domeniu a lui Țimiraș sunt studiile: *Communist Literature in Romania*, în „Journal of Central European Affairs”, vol. XIV, no. IV, Boulder, Colorado, January 1955; *The Sicilian Dialect Spoken by the Monterey*, în „Bulletin International de documentation linguistiques”, tome IV, nr. 2, Louvain, 1955; *La fréquence de l'inversion du sujet dans la prose de Ion Creangă*, Societas Academica Dacoromana, „Acta Philologica”, tom III, Romae, 1964; *An Investigation the Monterey Sicilian Dialect*, Verhandlungen des Zweiten Internationalen Dialectologie Kongresses II, Zeitschrift für Historische Forschung, Wiesbaden, 1964; *Sources latines et non latines dans la prose de Ion Creangă*, Societas Academica Dacoromana, „Acta Philologica”, tom V, 1967; *Le concept espace-temps dans les contes de fées roumains*, Proceedings of the American Institute for Writing Research, New York, 1974; *Quelques observations sur la coordination et la subordination dans la prose de l'écrivain roumain Ion Creangă*, în „Estudios dedicados a Demetrio Găzdaru”, IV, Universidad Nacional de la Plata, 1976; *Le fonti dei Sonetti Romaneschi di G. G. Belli*, doctoral dissertation, University of California, Berkeley, 1978; *A Historic Moment in the Literary Relation of Romania with the West: Basil Alecsandri celebrated as a Latin Poet at Montpellier*, în „ARA Journal”, 1984; *The Intellectual Elite of the Romanian Interwar Period in Camil Petrescu's Novel*, în „ARA Journal”, VI-VII (1985); *The Goals of the ARA in Historical Perspectives*, în „ARA Journal”, VIII-IX (1986); *The Romanian-Hungarian Relations and the Romanian Exile*, în „ARA Journal”, X (1987).

¹⁰⁷ În Statele Unite au funcționat circa 100 de asociații și societăți ale românilor în exil și au apărut 141 de publicații periodice ale acestor comunități – vezi Dumitru Dobre, *O istorie în date a exilului și emigrației românești (1949-1989)*, București, Editura Militară, 2013, p. 288-291 și 299-303.

¹⁰⁸ Horia Georgescu s-a născut la 30 ianuarie/12 februarie 1914, la Mizil. A fost licențiat în Litere și Drept. În 1937 a intrat în diplomatie, fiind angajat atașat de legatie la Direcția economică, apoi la Direcția Cabinetului și Cifruului. În 1940 a fost trimis vice-consul la Ierusalim, în 1941 a fost secretar de legatie la Roma și însărcinat și cu conducerea secției consulare, între 1943 și 1944 a fost însărcinat cu afaceri *ad interim* la Veneția, între 1944 și 1945 a activat la Direcția Protocolului, la Direcția Politică și detașat temporar la Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului. În 1946 a fost prim secretar de legatie la Paris. A demisionat din serviciul diplomatic la finalul lui 1947 și s-a stabilit la Londra. Acolo a lucrat la Agenția France Presse până la pensionare, în 1979. În 1965 a fost unul dintre membrii fondatori ai Asociației Culturale a Românilor din Anglia (A.C.A.R.D.A.). Asociația a fost condusă de Ion Rațiu – președinte, Leonard Kirschen - vicepreședinte și Horia Georgescu - secretar general. A deținut această funcție circa 20 de ani. A publicat și în gazeta „Presa Liberă Română” deținută de Ion Rațiu – vezi Horia Georgescu, *op. cit.*, p. 13-14.

Academiei a devenit Maria Manoliu-Manea¹⁰⁹, Nicolae Țimiraș ocupând funcția de vicepreședinte (până în 1988), secondat de Miron Butariu (secretar)¹¹⁰.

ARA a funcționat ca o instituție academică, „a cărei activitate este orientată spre studierea și răspândirea contribuțiilor și a realizărilor românești. Pentru a atinge aceste scopuri, ARA combină tradițiile intelectuale românești cu cele occidentale, încurajează comunicarea și schimburile de valori între persoane și instituții române și occidentale și servește ca punct de sprijin în lumea occidentală pentru intelectualii și oamenii de știință și cultură români”¹¹¹. La fondare, ARA a avut 22 de membri activi și nouă asociați, între care și Mircea Eliade. În 1981, numărul membrilor ajunsese la 45, universitari, artiști, scriitori. Au devenit membri de onoare: Eugen Ionesco, George Emil Palade, Eugen Coșeriu, Alain Besancon, Paul Ricoeur etc. În 1983, ARA cuprindea 53 de membri activi (profesori universitari și scriitori) și 14 membri corespondenți¹¹².

ARA a editat un Buletin, apoi, din 1984, o revistă¹¹³, care au reunit studii din domenii diverse, publicate în limbi de circulație internațională, a editat lucrări esențiale pentru istoriografia și cultura română, propunând nu doar interpretări eliberate de dogmatism, ci și cu impact pentru publicul occidental, puțin familiarizat cu subiectul. ARA a sprijinit, în primul rând, creația românească din exil, dar și specialiști americani interesați de istoria și literatură română. Între lucrările publicate sub egida ARA amintim: *The Tragic Fight of a Border Area: Basarabia and Bucovina*, editat de Maria Manoliu-Manea (1983)¹¹⁴, Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre* (1984, 1989); Paul D. Quinlan, *The United States and Romania: American-Romanian Relations during Twenty Century* (1987); Nicolae Țimiraș, *Anii tinereții* (1991).

Munca de elaborare și publicare a unor lucrări științifice despre România a ocupat o mare parte a timpului și energiei lui Țimiraș. Iar realizarea unei lucrări despre Basarabia și Bucovina, pe care el o considera esențială pentru ca publicul cult sau larg american să înțeleagă drama teritorială a statului român și necesitatea

¹⁰⁹ Maria Manoliu Manea, absolventă a Facultății de Filologie din București și Doctor în Filologie, s-a stabilit în 1977 în Statele Unite. A făcut parte din organizații academice internaționale, precum: International Society of Pragmatics, The New York Academy of Science. În 1993 a fost aleasă membră de onoare a Academiei Române – vezi Ion Gherman, *Mic dicționar enciclopedic. Oameni de cultură din exilul românesc date sumare asupra răspândirii românilor în lume*, București, Editura Publistar, 2003, p. 108.

¹¹⁰ Miron Butariu (1905-1992) a fost absolvent al Facultății de Drept din Cluj, avocat și membru al organizației Arad a PNT. A emigrat după cel de-al Doilea Război Mondial la Paris și în 1951 în Statele Unite. În Franța a înființat Asociația Avocaților Români din Exil, apoi Asociația Românilor Liberi și a sprijinit activitatea Comitetului Național Român din SUA. A fost realizator la Radio Europa Liberă și Vocea Americii – vezi Ion Gherman, *op. cit.*, p. 39.

¹¹¹ „Convorbiri literare”, serie nouă, an CXXXIV, mai 2000, p. 34.

¹¹² BCU Iași, Colecții speciale, Nicolae Țimiraș, Arhiva 957, f. 9.

¹¹³ „ARA Journal” a apărut anual, redacția fiind asigurată de Ion Manea, Opritsa Popa, Matei Călinescu, Andrei Codescu, Richard N. Coe, Constantin Eretescu etc. – vezi Dumitru Dobre, *op. cit.*, p. 264.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 263.

rezolvării acestei nedreptăți, a fost o preocupare de căpătâi. În februarie 1983, îi scria lui Horia Georgescu că volumul despre Basarabia era o dovadă că în bibliotecile universitare din California exista un material abundent despre acest subiect. Autorii volumului nu au utilizat pentru documentare resursele Bibliotecii române din New York, dependentă de regimul comunist și „aflată sub ocrotirea acordului cultural româno-american”. Și nici nu au urmat tiparul discursiv al epocii, utilizat deopotrivă de istoricii români aserviți regimului comunist și de cei americani. Pornind de la constatarea că institutele de studii românești și sud-est europene din SUA nu rostesc numele de Basarabia, Țimiraș se întreba: „Este un nume tabu în URSS? Să fie oare tabu și în Statele Unite? Există oare vreun motiv pentru care unii dintre savanții profesori americani specializați în studii ale estului Europei să se sfiască să întrebuințeze numele istoric al acestei provincii în cadrul obiectiv, nepolitic, al unui studiu academic? [...] Să fie oare viza de participare la congresele organizate în estul Europei un factor determinând asemenea rezerve?”¹¹⁵

Întâlnirile și Congresele organizate de ARA au fost și ele tribune de dezbateră între specialiști români în literatură, istorie, artă, matematică și cercetători americani, vest-germani, francezi. Mai toate temele abordate au pus în lumină valorile spirituale românești sau au adus în atenția specialiștilor români și străini probleme nerezolvate ale istoriei contemporane, așa cum era situația teritoriilor românești rămase în componența URSS. În 1980, cel de-al V-lea Congres ARA a fost consacrat „Basarabiei, Bucovinei și Ținutului Herța”. Au prezentat comunicări: Nicolae Țimiraș, Maria Manoliu-Manea, Constantin Corduneanu, Anghel Rugină, Mircea Ionnițiu, Zeno Câmpeanu etc.¹¹⁶ În 1981, al VI-lea Congres avut ca tema „Coloniile româno-americane”, lucrările desfășurându-se sub președinția lui Țimiraș¹¹⁷, iar în 1984, fostul diplomat a prezentat o comunicare intitulată „The Intellectual Elite during the Romanian Interwar Period in the Work of Camil Petrescu”¹¹⁸. În 1985, Congresul s-a desfășurat la Universitatea Berkeley și au participat peste 100 de persoane¹¹⁹.

Pentru intelectualul și birocrațul Țimiraș, ARA a avut o importanță specială. El a pledat pentru o „orientare occidentală a muncii academice” a exilului românesc și „introducerea valorilor românești în circuitul internațional”. A susținut „internaționalizarea culturii române în detrimentul celor care publicau în limba română”, tipărirea de cărți pentru a „introduce chestiunile românești în mintea străinilor”, pentru a ajunge la publicul american și mai ales a celui universitar. Căuta efectele pe termen lung ale unei astfel de strategii editoriale: „de a schimba mentalitatea americană (despre cultura română) și de a câștiga universitățile”¹²⁰.

¹¹⁵ BCU Iași, Colecții speciale, Nicolae Țimiraș, Arhiva 963, f. 15.

¹¹⁶ Dumitru Dobre, *op. cit.*, p. 259.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 260.

¹¹⁸ BCU Iași, Colecții speciale, Nicolae Țimiraș, Arhiva 966, f. 9.

¹¹⁹ Dumitru Dobre, *op. cit.*, p. 265.

¹²⁰ BCU Iași, Colecții speciale, Nicolae Țimiraș, Arhiva 957, f. 5.

„O altă importanță a Academiei – nota Țimiraș într-o scrisoare către Miron Butariu – corespunde nevoii de a concilia animozitățile dintre cele trei categorii de intelectuali româno-americani (născuți aici, veniți prin 1947-1950 sau prin 1970-75). Nevoia de conciliere e mai vie ca oricând. Ea nu se satisface automat numai prin faptul că toți luptă contra comunismului. Concilierea se obține prin montarea către studiul civilizației românești *sine ira et studio*”¹²¹.

Țimiraș a avut o perspectivă clară și articulată asupra rolului ARA și a tematicilor pe care trebuia să le abordeze. Într-o scrisoare către Miron Butariu din mai 1985, el propunea o serie de direcții de studiu, care să se concretizeze prin lucrări publicate în limba engleză: romanitatea orientală, activiști români în străinătate, antologia poeziei românești în străinătate, antologia prozei românești în străinătate, istoria literaturii românești, istoricii români: A.D. Xenopol, D. Onciul, N. Iorga, V. Georgescu, instituțiile de cultură românești din străinătate, filosofi români: V. Conta, L. Blaga, C. Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, filologi români: O. Densușianu, B.P. Hașdeu, scriitori basarabeni din secolul XIX, limba și literatura română veche, folclor românesc, muzica românească¹²².

Ca reprezentant al ARA, dar și din convingere personală, Nicolae Țimiraș a susținut proiectul lui Ion Rațiu, de organizare a unui Congres Mondial al Românilor, evident, aflați în afara granițelor. Nu doar că a crezut în utilitatea unei astfel de reuniuni, dar a trimis, în contextul pregătirii evenimentului, propuneri de organizare, apreciate de Ion Rațiu. De altfel, fostul diplomat a avut o simpatie mărturisită pentru cel care, din perspectiva lui, trebuia să fie liderul emigrației românești din lume. Aprecierea și încrederea erau reciproce, din moment ce corespondența personală abundă de schimburi de idei și de proiecte comune. În noiembrie 1983, în etapa de pregătire a Congresului Mondial, Ion Rațiu l-a invitat pe Țimiraș la întâlnirea de la Paris cu reprezentanții românilor din exil pentru a discuta despre „organizarea în plan mondial pentru a spori eficacitatea activității noastre naționale”. Motivația invitației era clară: Nicolae Țimiraș a susținut de la început ideea unei întâlniri la această scară¹²³. Discuțiile dintre cei doi, preliminar organizării Congresului, demonstrează natura strânsă a relațiilor, încrederea reciprocă și perspectiva clară a lui Țimiraș asupra rolului pe care Rațiu trebuia să îl joace. Într-o scrisoare din 1983, fostul diplomat îl îndemna pe Rațiu să iasă din expectativă și să-și asume organizarea congresului deoarece era cea mai potrivită persoană. Avea sprijinul românilor din exil și al țărilor lor adoptive, fiind, așadar, o figură reprezentativă și legitimă. Țimiraș considera că pentru reușita congresului era nevoie de o cvasiunanimitate a românilor din afara granițelor. Iar pentru a evita infiltrări din partea regimului de la București, el susținea ca nicio subscriere de participare la congres să nu fie primită dacă nu exista o dezaprobare scrisă și publică a regimului comunist. „Cea mai importantă condiție pentru a influența opinia publică este lipsa de ezitare, spontaneitatea, altfel cercurile străine vor privi

¹²¹ Ibidem, Arhiva 958, f. 17.

¹²² Ibidem, Arhiva 957, f. 5.

¹²³ Ibidem, Arhiva 968, f. 1.

cu scepticism o manifestare de acest gen” conchidea Țimiraș¹²⁴. Într-o altă scrisoare din 1983 el relua „ofensiva diplomatică” asupra lui Ion Rațiu privind organizarea Congresului. Nicolae Țimiraș nota cu acea ocazie: „Noi respectăm rolul academic și apostolic al Asociației noastre în lumea științifică americană. Ne dăm seama că prin stricta îndeplinire a acestui rol instituția noastră capătă un prestigiu care servește cauzei naționale a Românilor de pretutindeni. [...] Ne dăm seama cât de mult ar servi cauzei naționale și celălalt rol de natură politică pe care l-ar putea îndeplini un Congres mondial al românilor convocat prin inițiativa dv.”¹²⁵.

Țimiraș a avut o perspectivă clară asupra modului în care ar fi trebuit organizat Congresul Mondial, exprimând într-o scrisoare adresată lui Horia Georgescu, autorul Declarației statutare a Organizației Românilor Liberi¹²⁶, opțiunea fermă în sprijinul lui Rațiu și delimitările de grupările de extremă dreapta. Un congres al românilor liberi nu va avea succes decât „dacă va fi ținut, după preparare discretă, în America, pe un vapor, cu 32 de delegați purtând cu sine semnaturile a 500-1000 de români fiecare (obținute fără mare zgomot) și dacă va fi televizat după metodele cele mai moderne și simultan telecomunicat din toate țările lumii către toate țările lumii. În felul acesta, un guvern în exil prezidat de Ion Rațiu, pe care eu îl voi susține din răspuțeri, va avea o bază legală și în același timp va scăpa de eforturile de viespe ale lui Drăgan și ale extremiștilor”¹²⁷.

Convingerea privind necesitatea Congresului și sprijinul acordat lui Rațiu au fost reluate într-o scrisoare adresată direct acestuia. „Înțelegem că acest congres mondial ar putea atrage atenția lumii libere asupra problemelor României de azi, aflată în atât de triste condiții politice, economice și sociale, pe care la rândul nostru le recomandăm studenților, profesorilor universitari prin congresele și publicațiile noastre. Văzute din acest punct de vedere, al instituției noastre, ARA, susținem inițiativa de a deschide o direcție nouă în răspândirea unor subiecte românești cu un mai mare ecou la mase. Personal vă urez mult succes”¹²⁸.

Țimiraș a participat direct la lucrările Congresului, desfășurat la Geneva, între 18 și 20 mai 1984, și a contribuit financiar la cheltuielile de organizare a grandioasei întâlniri cu 3000 de dolari¹²⁹. Cu acea ocazie, s-au pus bazele Uniunii Românilor Liberi. Organizația își propunea coordonarea acțiunilor românilor din exil pentru lupta contra „asupririi din țară”, pentru redobândirea suveranității naționale, reîntregirea teritorială a României în granițele firești, restaurarea sistemului democratic, restabilirea tuturor drepturilor și libertăților cetățenești, apărarea drepturilor românilor de peste hotare etc.¹³⁰.

¹²⁴ Ibidem, f. 4.

¹²⁵ Ibidem, f. 5.

¹²⁶ Ibidem, Arhiva 963, f. 1.

¹²⁷ Ibidem, f. 7.

¹²⁸ Ibidem, Arhiva 968, f. 5.

¹²⁹ Ibidem, f. 2.

¹³⁰ Ibidem.

Democrat convins, Țimiraș nu a agreat soluțiile radicale, a evitat contactele cu grupurile de exilați aflați în siajul lui Horia Sima și a încercat să persuadeze colegii asupra necesității de a se ține departe de influențele sau imixtiunile acestor grupuri. Și nu doar cu prilejul organizării Congresului Mondial al Românilor. Pozițiile lui tranșante au vizat deopotrivă sfera politică și culturală, în condițiile în care, pentru fostul diplomat, extrema dreaptă reprezenta un flagel și o stare de disoluție ce afectau viața în toate aspectele ei. Țimiraș considera că există o legătură chiar și între stilul literar și regimul politic – dictatură sau democrație. „Într-o dictatură stilul întrebuintează metafore și întortocheli de fraze cu dublu înțeles deoarece ajută pe vorbitor să scape de cenzură sau de poliție, să-și acopere adevăratele gânduri, să prostească publicul care-l ascultă. Semidoctismul unora îi duce pe drumul dictaturii, îi face să creadă că știu tot și că rezolvă tot. Ei vor să conducă și exilul. Și reușesc când exilul este compus în majoritate de ignoranți. Nu se întâmplă la fel când din exil se ridică o societate de nivel superior, universitar”¹³¹. Era o referire subtilă, dar clară, la exilul legionar, care, în opinia lui, dorea să preia conducerea românilor din afara granițelor. Ideea a fost reluată și mai clar exprimată într-o scrisoare către Miron Butariu din 1985¹³². Lupta împotriva „semidoctismului”, a radicalismului în literatură și politică l-a convins, odată în plus, să sprijine ideea constituirii unei „societați academice”, a unei elite intelectuale a exilului, care să promoveze valorile naționale și să conducă legitim diaspora românească.

Pe seama legionarilor a pus și acțiunea deputatului american Tom Corcoran¹³³, care, în 1984, a inițiat o moțiune prin care intenționa „anularea acordurilor de la Ialta”. „Aserțiunea că la Ialta a fost o vânzare pornește, cred eu, de la comuniști, și este susținută de Horia Sima. (acțiunea sa este lăudată în ziarul Cuvânt românesc). Face parte din acțiunile puse la cale de Sima ca să mențină exilul românesc dezunit, pentru că numai în acest fel el poate domni”¹³⁴, îi scria Țimiraș lui Butariu.

Prietenia sinceră cu Horia Georgescu, implicarea lui Țimiraș în proiectul de organizare a românilor din afara granițelor și în elaborarea Declarației statutare a Organizației Mondiale a Românilor, dar și perspectiva clară asupra divizării grupurilor de exilați și a influențelor negative pe care legionarii o puteau avea asupra noilor organisme reprezentative au fost evidente cu prilejul dezbaterilor privind organizarea Congresului Mondial al Românilor.

Pornind de la proiectul Declarației, Țimiraș i-a transmis lui Horia Georgescu perspectiva sa asupra textului, o perspectivă sincer formulată, cu aprecieri, dar și cu observații tăioase și propuneri. Fostul diplomat a constatat câteva formulări ce ar fi putut provoca neînțelegeri sau reinterprețări din partea unor grupuri de exilați. El observa că articolul: „Nu vor putea participa la acțiunea

¹³¹ Ibidem, Arhiva 957, f. 1.

¹³² Ibidem, f. 4.

¹³³ Este vorba, cel mai probabil, de Thomas Joseph Corcoran, deputat în Camera reprezentanților.

¹³⁴ BCU Iași, Colecții speciale, Nicolae Țimiraș, Arhiva 957, f. 8.

comună cei vinovați de acte criminale”, nu explica la ce criminali făcea referire și putea duce la divizarea exilului. „Unii vor propune, plecând de aici, înlăturarea lui Horia Sima și a Episcopului Trifa. Apoi se va vedea ofensată și gata de război întreaga biserică ortodoxă română anticomunistă din Statele Unite”. S-ar fi putut provoca și „reacția celor numiți liberali sau țărăniști și acuzați de crima de a fi vândut țara străinilor, bolgia celor corupți, infectați de drăcescul nărav al lui Simion Magul”, adăuga Țimiraș. El a pus în discuție și formula: „Cei care au făcut parte din organele de conducere politică și de represiune a regimurilor totalitare”. Țimiraș îi amintea lui Georgescu, cu acest prilej, că emigranții de extremă dreapta ajunși în SUA în anii 1947-50 erau de două feluri: cei care au declarat la frontieră că au făcut parte din elita unui grup totalitar și cei care nu au declarat. Cei din a doua categorie erau încă sub amenințarea pedepsei de declarație mincinoasă, deci pasibili de condamnare. „Și deci bat cu piciorul pe ogorul științific al semanticii întrebând mereu și întrebând și pe alții care să fie adevărata definiție a unui regim totalitar?”. Țimiraș se temea și că unii români sau grupuri de români ar fi putut acuza că au fost discriminați și împiedicați să intre în acest Congres al Românilor Liberi. Și asemenea acuzații ar fi adus deservicii organizatorilor în fața statelor și a opiniei publice din străinătate, slăbind prestigiul exilului românesc. „Nu cunosc situația din alte țări. Am avut, însă, impresia că în Statele Unite vibrează mai excitată ca în alte părți orice campanie de alegeri de acest gen. Autoritățile americane par mai credule ca altele când e vorba de denunțuri. Orice informație-bârfă este luată mai ușor în considerare”¹³⁵. Rezervele exprimate de Țimiraș la adresa unor articole din Declarație și argumentele oferite lui Horia Georgescu nu au dus, însă, la schimbarea textului final al documentului.

Descendența din ilustrul povestitor Ion Creangă nu putea să nu lase urme asupra stilului literar al fostului diplomat. Notele de serviciu trimise centralei diplomatice până în 1947 erau bogate în detalii, fresce ale mediului în care activa, iar scrisorile personale, aflate într-un alt registru, îi potențau plăcerea voluptoasă de a scrie. Și nu scria doar mult sau oricum. Paginile de corespondență personală într-un cursiv și jucăuș stil narativ aminteau de celebrul său înaintaș și îi oglindeau talentul. Rememorând o întâmplare petrecută la catedra unde predă, Țimiraș îi scria cu umor și haz de necaz lui Ionel Jianu¹³⁶, în 1985: „Era în 1980, cu patru luni înainte de a ieși eu la pensie. Mă aflu în clasa mea de spaniolă la Contra Costa College. Clasă mare, pentru că la spaniolă aveam clase mari în prima lună a trimestrului, când studenții nu se aflau înaintați în apa învățaturii decât până la genunchi. Vreo 40 de studenți: o treime albi, o treime negri, o treime centro-americieni; deci o clasă colorată ca o casă napoletană. În ajun fusesem invitat la un restaurant libanez din Berkeley, unde, ca să fiu politicos cu cine mă invitase, am

¹³⁵ BCU Iași, Colecții speciale, Nicolae Țimiraș, Arhiva 963, f. 3.

¹³⁶ Ionel Jianu (1905-1993) a urmat studii universitare de drept și litere la Paris. A înființat, în România, Galeria de Artă și Editura de Artă, a publicat revista „Lumină și culoare” și mai multe cărți despre mari pictori români. În 1961 s-a stabilit la Paris, unde a continuat să publice monografii și cataloage despre Constantin Brâncuși – vezi Ion Gherman, *op. cit.*, p. 97.

mâncat mult: o tupsie cu salată de vinete în care se găseau niște ardei copti înotând într-un ulei floarea Libanului. Destul ca a doua zi stomacul meu a început să-și aducă aminte de acel ulei și și-a adus aminte de el cu svârcoliri vulcanice, care m-au ținut pe mine, profesor cu experiență, să rămân încordat în fața acelui grup tricolor de 40 de studenți, cum sta un copilăș învinețit în fața mamei cu gândul să-i ceară voie s-o tulsească afară. Dar fiind un profesor încercat, am rămas neclintit în clasă ca un ofițer în fața trupei. De fapt, regulamentul recomandă profesorului să nu facă figură de copil și să nu iasă decât în caz de atac sau leșin”¹³⁷.

Nicolae Țimiraș a fost activ în cadrul Academiei Româno-Americane de Științe și Arte (ARA) și a exilului românesc, în special cel din Statele Unite ale Americii, până la începutul anilor 1990. A decedat la 29 ianuarie 1996, la locuința familiei sale din Kensington-Berkeley, California, Statele Unite ale Americii¹³⁸.

Concluzii

Nicolae Țimiraș, puțin și, poate, pe nedrept cunoscut publicului și specialiștilor, a fost o personalitate complexă, un spirit liber, un intelectual subtil și determinat.

Cariera diplomatică a lui Nicolae Țimiraș a fost una tipică pentru un diplomat. După o perioadă de „ucenicie” în administrația centrală a Ministerului Afacerilor Străine, unde a avut ocazia să lucreze alături de diplomați cu experiență și să participe la reuniuni internaționale importante, a fost trimis în serviciul exterior, o etapă obligatorie pentru formarea oricărui diplomat de valoare. La misiunile diplomatice la care a activat, Țimiraș s-a făcut remarcat printr-o serie de calități care l-au profilat ca un diplomat de calibru: inteligent, cu tact, conștiincios, cu abilități de conducere și organizare, cu inițiativă, dispus la efort, cu o vastă cultură generală și spirit politic. Drept urmare, la doar 29 de ani a fost numit în prima funcție cu responsabilități de conducere pe care a exercitat-o în mod exemplar: Gerant interimar al Consulatului General al României la Tirana. În calitate de consul, prin rapoartele ample transmise autorităților de la București, a oferit o imagine excelentă asupra comunităților românești balcanice, în contextul frământat al războiului. După doar cinci ani, la 34 de ani neîmpliniți, Țimiraș a preluat o nouă funcție de conducere într-o perioadă complicată a politicii externe românești și în fruntea unei misiuni diplomatice importante: Legația României la Vatican. În această calitate, a depus eforturi constante pentru a combate tezele maghiare privind Transilvania contribuind la menținerea neutralității Sfântului Scaun în această chestiune, aspect de o deosebită importanță pentru demersurile autorităților de la București privind recunoașterea, *de jure*, a revenirii Ardealului de Nord la România la Conferința de Pace de la Paris din 1947. Instaurarea comunismului în România a curmat brusc cariera diplomatică a lui Nicolae Țimiraș

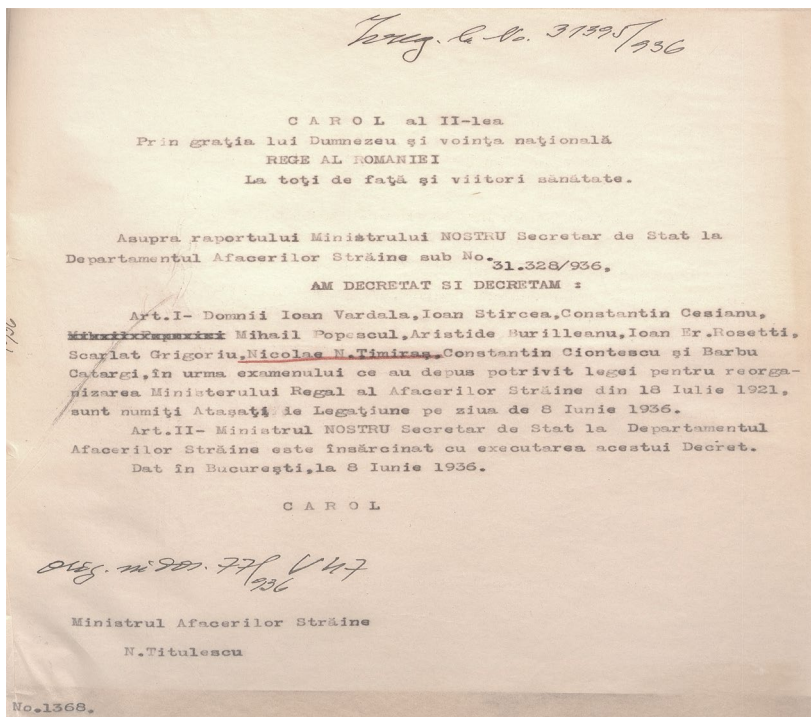
¹³⁷ BCU Iași, Colecții speciale, Nicolae Țimiraș, Arhiva 965, f. 13.

¹³⁸ Acad. C. Corduneanu, *In memoriam Nicholas Țimiraș*, în „Contemporanul”, nr. 33, 15 august 1996, p. 16.

care se anunța promițătoare. Pe toată perioada activității diplomatice, Țimiraș a dat dovadă de un înalt simț al datoriei față de țară acest lucru izvorând atât prin natura meseriei, dar și din convingerile proprii.

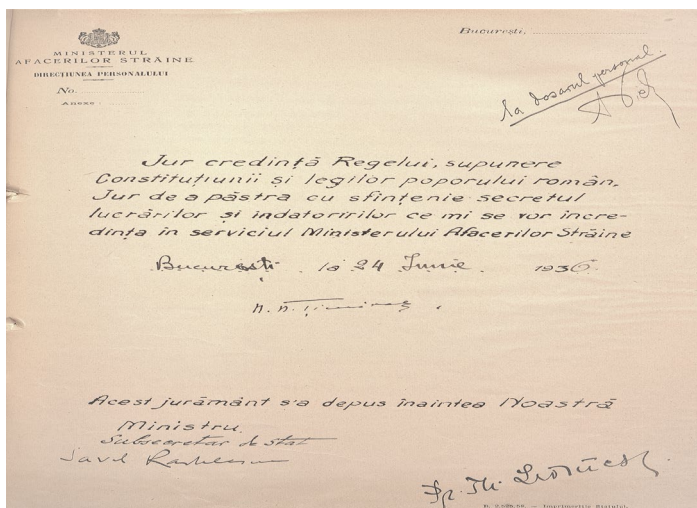
Calitățile demonstrate și exersate în activitatea diplomatică, l-au ajutat pe Nicolae Țimiraș să se impună, ca o figură distinctă și importantă, și în exilul românesc. În această perioadă, a reușit din nou să ocupe funcții de conducere, mai întâi președinte apoi vicepreședinte, în cadrul Academiei Româno-Americane de Științe și Arte (ARA), una din organizațiile reprezentative ale exilului românesc din Statele Unite ale Americii. Din aceste funcții, a combătut regimul totalitar din România, a inițiat o serie de proiecte culturale cu scopul promovării valorilor românești în rândul publicului străin, a sprijinit cu tărie organizarea unui Congres Mondial al Românilor care să ofere exilului românesc o voce unică și puternică. A lucrat, constant și neobosit, pentru promovarea României, dar a unei Româнии democratice pe care a cunoscut-o în anii tinereții. Nicolae Țimiraș a fost cu adevărat, de-a lungul întregii sale vieți, un om în slujba României.

Anexa 1

Decret Regal de numire a lui Nicolae Țimiraș în funcția de atașat de legațiune
Sursa: Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României

Anexa 2

Jurământul de credință în calitate de diplomat român semnat de Nicolae Țimiraș
Sursa: Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României

Anexa 3

CONFIDENTIAL

MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE
Nicolae Țimiraș (1)
Secretar de Legațiune cl. III (2)

FOAIE CALIFICATIVĂ
PE ANUL 1939

NOTA: Faptă de superiori: perfectă
In serviciu: idem
In societate: idem
Moravitate: idem

STATI: Punctualitatea la serviciu:
Sărguință:
Puterea de muncă:
Inițiativa proprie:
Conștiințiozitatea în lucrări:
Calități de conducere și organizare:
Raportarea de a rezolva probleme politice:
Are cunoștințe consultative:

foarte bună

Observații:
Cultura literară alocată, de
dona unora al lui I. N. Timirag
(faptul că el este deosebit de
bun în a rezolva probleme politice, chiar în
timpul de muncă, mai deosebit
de bine decât al altor oameni)

Se încheie prin: I. N. Timirag

VERI GENERALE (1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (11) (12) (13) (14) (15) (16) (17) (18) (19) (20) (21) (22) (23) (24) (25) (26) (27) (28) (29) (30) (31) (32) (33) (34) (35) (36) (37) (38) (39) (40) (41) (42) (43) (44) (45) (46) (47) (48) (49) (50) (51) (52) (53) (54) (55) (56) (57) (58) (59) (60) (61) (62) (63) (64) (65) (66) (67) (68) (69) (70) (71) (72) (73) (74) (75) (76) (77) (78) (79) (80) (81) (82) (83) (84) (85) (86) (87) (88) (89) (90) (91) (92) (93) (94) (95) (96) (97) (98) (99) (100)

Foia calificativă pe anul 1939 a lui Nicolae Țimiraș
Sursa: Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României

Anexa 4

MINISTERUL REGAL AL AFACERILOR STRĂINE		Văzut: <i>10</i>
Nr. 28605	Obiect: _____	Semnat: Dl. Min. Anastasiu și dl. Cons. Cutzarida
194	14 APR 1941	Redactor: _____
Adre: _____		Coloționat: Dăscălescu

Legățiunea din ROMA

Domnule SECRETAR DE LEGAȚIUNE,

Am onoarea a Vă face cunoscut că prin deciziunea ministerială Nr. 28605/1941, sunteți detașat pe ziua de 1 Mai 1941, la Consulatul General din Tirana.

Primiți Vă rog, Domnule Secretar de Legațiune, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

MINISTRU

(V. Anastasiu) Director

(R. Cutzarida)

În Sala
stui NICOLAE ȚIMIRAȘ
star de Legațiune cl. III-a
Angl. Legațiunea României

la ROMA

C. 1011 - A. C. Legățiunea României

Comunicarea Ministerului Afacerilor Străine privind detașarea lui Nicolae Țimiraș la
Consulatul General al României la Tirana
Sursa: Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României

ABREVIERI

<i>AARMSI</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice
<i>AARMSL</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare
<i>AARPAD</i>	= „Analele Academiei Române”, seria II, București, 1879-1916
<i>AA.SS.</i>	= <i>Acta Sanctorum</i> , ed. Bollandisti, III ^a ediție, Parigi 1863-1870
<i>AB</i>	= Arhivele Basarabiei
<i>ACNSAS</i>	= Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
<i>AE</i>	= L’Année Epigraphique, Paris
<i>AIR</i>	= Arhiva Istorică a României
<i>AIAC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj
<i>AIIAI</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>AIIC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Cluj
<i>AIINC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj
<i>AIIX</i>	= Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>ALIL</i>	= Anuarul de Lingvistică și Istorie Literară, Iași
<i>ALMA</i>	= <i>Archivum Latinitatis Medii Aevi</i> . Genève.
<i>AM</i>	= Arheologia Moldovei, Iași
<i>AMAE</i>	= Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
<i>AmAnthr</i>	= American Anthropologist, New Series, Published by Wiley on behalf of the American Anthropological Association
<i>AMM</i>	= Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui
<i>AMMB</i>	= Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași
<i>AMN</i>	= Acta Musei Napocensis
<i>AMR</i>	= Arhivele Militare Române
<i>AMS</i>	= Anuarul Muzeului din Suceava
<i>ANB</i>	= Arhivele Naționale, București
<i>ANC</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Cluj
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANG</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Galați
<i>ANI</i>	= Arhivele Naționale, Iași
<i>ANIC</i>	= Arhivele Naționale Istorice Centrale
<i>ANR-Cluj</i>	= Arhivele Naționale, Cluj-Napoca
<i>ANR-Sibiu</i>	= Arhivele Naționale, Sibiu
<i>ANRM</i>	= Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău
<i>ANRW</i>	= Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, Berlin-New York
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANV</i>	= Arhivele Naționale, Vaslui
<i>AO</i>	= Arhivele Olteniei
<i>AP</i>	= Analele Putnei
<i>APH</i>	= Acta Poloniae Historica, Varșovia
<i>AqLeg</i>	= <i>Aquila Legionis. Cuadernos de Estudios sobre el Ejército Romano</i> , Salamanca
<i>AR</i>	= Arhiva Românească
<i>ArchM</i>	= Archiva Moldaviae, Iași
<i>ArhGen</i>	= Arhiva Genealogică
<i>„Arhiva”</i>	= „Arhiva”. Organul Societății Științifice și Literare, Iași
<i>ArhMold</i>	= Arheologia Moldovei

ASRR	= Arhiva Societății Române de Radiodifuziune
AȘUI	= Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
ATS	= Ancient Textile Series, Oxbow Books, Oxford și Oakville
AUAIC	= Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
AUB	= Analele Universității „București”
BA	= <i>Biblioteca Ambrosiana</i> , Roma, Città Nuova Editrice
BAR	= Biblioteca Academiei Române
BArchB	= Bundesarchiv Berlin
BAR int. ser.	= British Archaeological Reports, International Series
BBRF	= Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg
BCIR	= Buletinul Comisiei Istorice a României
BCMI	= Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice
BCU-Iași	= Biblioteca Centrală Universitară, Iași
BE	= Bulletin Epigraphique
BF	= Byzantinische Forschungen, Amsterdam
BJ	= Bonner Jahrbücher, Bonn
BMI	= Buletinul Monumentelor Istorice
BMIM	= București. Materiale de istorie și muzeografie
BNB	= Biblioteca Națională București
BNJ	= Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher
BOR	= Biserica Ortodoxă Română
BS	= Balkan Studies
BSNR	= Buletinul Societății Numismatice Române
ByzSlav	= Byzantinoslavica
CA	= Cercetări arheologice
CAI	= Caiete de Antropologie Istorică
CartNova	= <i>La ciudad de Carthago Nova 3: La documentación epigráfica</i> , Murcia
CB	= Cahiers balkaniques
CBI	= <i>Der römische Weihebezirk von Osterburken. Corpus des griechischen und lateinischer Beneficiärer – Inschriften des Römischen Reiches</i> , Stuttgart
CC	= Codrul Cosminului, Suceava (ambele serii)
CCAR	= Cronica cercetărilor arheologice din România, CIMEC, București
CCh	= <i>Corpus Christianorum</i> , Turnhout
CChSG	= <i>Corpus Christianorum. Series Graeca</i>
CCSL	= <i>Corpus Christianorum Series Latina</i> , Turnhout, Brepols
CDM	= <i>Catalogul documentelor moldovenești din Arhivele Centrale de Stat</i> , București, vol. I-V; supl. I.
CDȚR	= <i>Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului</i> , București, vol. II-VIII, 1974-2006
Chiron	= Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts, 1971
CI	= Cercetări istorice (ambele serii)
CIL	= <i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , Berlin
CL	= Cercetări literare
CLRE	= <i>Consuls of the Later Roman Empire</i> , eds. R. S. Bagnall, A. Cameron, S. R. Schwartz, K. A. Worp, Atlanta, 1987
CN	= Cercetări Numismatice
CNA	= Cronica Numismatică și Arheologică, București
CSCO	= <i>Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium</i> , Louvain
CSEA	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiae Aquileiensis</i> , Roma, Città Nuova Editrice
CSEL	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i> , Wien, De Gruyter
CSPAMI	= Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Centrale, Pitești
CT	= Columna lui Traian, București

<i>CTh</i>	= <i>Codex Theodosianus</i> . Theodosiani, Libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis, I, edidit adsumpto apparatu P. Kruegeri, Th. Mommsen, Hildesheim, 1970-1971
<i>Cv.L</i>	= Convorbiri literare (ambele serii)
„ <i>Dacia</i> ”, <i>N.S.</i>	= Dacia. Nouvelle Série, Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București
<i>DGAS</i>	= Direcția Generală a Arhivelor Statului
<i>DI</i>	= Diplomatarium Italicum
<i>DIR</i>	= <i>Documente privind istoria României</i>
<i>DIRRI</i>	= <i>Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență</i>
<i>DOP</i>	= Dumbarton Oaks Papers
<i>DTN</i>	= <i>Din trecutul nostru</i> , Chișinău
<i>DRH</i>	= <i>Documenta Romaniae Historica</i>
<i>EB</i>	= Études Balkaniques
<i>EBPB</i>	= Études byzantines et post-byzantines
<i>EDCS</i>	= <i>Epigraphik-Datenbank Clauss-Slaby</i> (http://www.manfredclauss.de/)
<i>EDR</i>	= <i>Epigraphic Database Roma</i> (http://www.edr-edr.it/default/index.php)
<i>EpigrAnat</i>	= Epigraphica Anatolica, Münster
<i>ERAsturias</i>	= F. Diego Santos, <i>Epigrafia Romana de Asturias</i> , Oviedo, 1959.
<i>EuGeSta</i>	= <i>Journal of Gender Studies in Antiquity</i>
<i>Gerión</i>	= Gerión. Revista de Historia Antigua, Madrid
<i>GB</i>	= Glasul Bisericii
<i>GCS</i>	= <i>Die Griechischen Christlichen Schriftsteller</i> , Leipzig, Hinrichs, 1897-1969
<i>GLK</i>	= <i>Grammatici Latini Keil</i>
<i>HEp</i>	= <i>Hispania Epigraphica</i> , Madrid
„ <i>Hierasus</i> ”	= <i>Hierasus</i> . Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani
<i>HM</i>	= Heraldica Moldaviae, Chișinău
<i>HU</i>	= Historia Urbana, Sibiu
<i>HUI</i>	= Historia Universitatis Iassiensis, Iași
<i>IDR</i>	= <i>Inscripțiile din Dacia romană</i> , Bucurști-Paris
<i>IDRE</i>	= <i>Inscriptions de la Dacie romaine. Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie</i> , I-II, Bucarest, 1996, 2000
<i>IGLN</i>	= <i>Inscriptions grecques et latines de Novae</i> , Bordeaux
<i>IGLR</i>	= <i>Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România</i> , București, 1976
<i>IILPecs</i>	= <i>Instrumenta Inscripta Latina. Das römische Leben im Spiegel der Kleininschriften</i> , Pecs, 1991
<i>ILAlg</i>	= <i>Inscriptions latines d'Algérie</i> , Paris
<i>ILB</i>	= <i>Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae. Inscriptiones inter Oescum et Iatrum repertae</i> , Sofia, 1989
<i>ILD</i>	= <i>Inscripții latine din Dacia</i> , București
<i>ILN</i>	= <i>Inscriptiones latines de Novae</i> , Poznan
<i>ILLPRON</i>	= <i>Inscriptionum Lapidarium Latinarum Provinciae Norici usque ad annum MCMLXXXIV repertarum indices</i> , Berlin, 1986
<i>ILS</i>	= <i>Inscriptiones Latinae Selectae</i> , 1892
<i>IMS</i>	= <i>Inscriptiones Moesiae Superioris</i> , Belgrad
<i>IN</i>	= „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal Iași
<i>ISM</i>	= <i>Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine</i> , București, vol. I-III, 1983-1999
<i>JGO</i>	= <i>Jahrbücher für Geschichte Osteuropas</i>
<i>JL</i>	= Junimea literară
<i>JRS</i>	= The Journal of Roman studies, London
<i>LR</i>	= Limba română
<i>Lupa</i>	= <i>Ubi Erat Lupa</i> (http://lupa.at/)
<i>MA</i>	= Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț

<i>MCA</i>	= Materiale și cercetări arheologice
<i>MEF</i>	= <i>Moldova în epoca feudalismului</i> , vol. I-XII, 1961-2012, Chișinău
<i>MEFRA</i>	= <i>Mélanges de l'École française de Rome: Antiquité</i> , Roma
<i>MGH</i>	= <i>Monumenta Germaniae Historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum auspiciis societatis aperiendis fontibus rerum Germanicarum medii aevi</i> , Berlin 1877-
<i>MI</i>	= Magazin istoric, București
<i>MIM</i>	= Materiale de istorie și muzeografie
<i>MM</i>	= Mitropolia Moldovei
<i>MMS</i>	= Mitropolia Moldovei și Sucevei
<i>MN</i>	= Muzeul Național, București
<i>MO</i>	= Mitropolia Olteniei
<i>MOF</i>	= Monitorul Oficial al României
<i>Navarro</i>	= M. Navarro Caballero, <i>Perfectissima femina. Femmes de l'élite dans l'Hispanie romaine</i> , Bordeaux, 2017.
<i>NBA</i>	= <i>Nuova Biblioteca Agostiniana</i> , Roma, Institutum Patristicum Augustinianum
<i>NDPAC</i>	= <i>Nuovo Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane</i> , I, A-E, 2e edizione, Marietti, 2006; III, P-Z, 2e edizione, Marietti, 2008
<i>NEH</i>	= Nouvelles études d'histoire
<i>OI</i>	= Opțiuni istoriografice, Iași
<i>OPEL</i>	= <i>Onomasticon provinciarum Europae latinarum</i> , vol. I-IV, Budapesta-Viena, 1994-2002
<i>PG</i>	= <i>Patrologiae cursus completus, Series Graeca</i> , ed. J.-P. Migne, Paris, 1886-1912
<i>PIR</i>	= <i>Prosopographia Imperii Romani. Saec. I.II.III</i> , editio altera, Berlin.
<i>PLRE</i>	= <i>Prosopography of the Later Roman Empire</i> , 3 vol., eds. A. H. M. Jones, J. R. Martindale, and J. Morris, Cambridge, 1971-1992
<i>RA</i>	= Revista arhivelor
<i>RBAR</i>	= Revista Bibliotecii Academiei Române, București
<i>RC</i>	= Revista catolică
<i>RdI</i>	= Revista de istorie
<i>REByz</i>	= Revue des Études Byzantines
<i>RER</i>	= Revue des études roumaines
<i>RESEE</i>	= Revue des études Sud-Est européennes
<i>RGI</i>	= Revista Generală a Învățământului
<i>RHP</i>	= <i>Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit. I: Die Inschriften</i> , Viena
<i>RHSEE</i>	= Revue historique de Sud-Est européen
<i>RI</i>	= Revista istorică (ambele serii)
<i>RIAF</i>	= Revista pentru istorie, arheologie și filologie
<i>RIB</i>	= <i>Roman Inscriptions of Britain</i> , Londra
<i>RIM</i>	= Revista de Istorie a Moldovei, Chișinău
<i>RIR</i>	= Revista istorică română, București
<i>RIS</i>	= Revista de istorie socială, Iași
<i>RITL</i>	= Revista de istorie și teorie literară
<i>RIU</i>	= <i>Die römischen Inschriften Ungarns</i> , Budapesta
<i>RJMH</i>	= The Romanian Journal of Modern History, Iași
<i>RM</i>	= Revista muzeelor
<i>RMD</i>	= <i>Roman Military Diplomas</i> , Londra
<i>RMM</i>	= <i>Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums</i> , Mainz
<i>RMM-MIA</i>	= Revista muzeelor și monumentelor, seria Monumente istorice și de artă
<i>RMR</i>	= Revista Medicală Română
<i>RRH</i>	= Revue roumaine d'histoire

<i>RRHA</i>	= Revue roumaine de l'histoire de l'art
<i>RRHA-BA</i>	= Revue Roumaine d'Histoire de l'Art. Série Beaux Arts
<i>RSIAB</i>	= Revista Societății istorice și arheologice bisericești, Chișinău
<i>Rsl</i>	= Romanoslavica
<i>SAHIR</i>	= Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae, București
<i>SAI</i>	= Studii și Articole de Istorie
<i>SANIC</i>	= Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale
<i>SCB</i>	= Studii și cercetări de bibliologie
<i>SCh</i>	= <i>Sources Chrétiennes</i> , Paris
<i>SCIA</i>	= Studii și cercetări de istoria artei
<i>SCIM</i>	= Studii și cercetări de istorie medie
<i>SCIV/SCIVA</i>	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie)
<i>SCN</i>	= Studii și Cercetări Numismatice, București
<i>SCȘI</i>	= Studii și cercetări științifice, Istorie
<i>SEER</i>	= The Slavonic and East European Review
<i>SHA</i>	= <i>Scriptores Historiae Augustae</i>
<i>SJAN</i>	= Serviciul Județean al Arhivelor Naționale
<i>SMIC</i>	= Studii și materiale de istorie contemporană, București
<i>SMIM</i>	= Studii și materiale de istorie medie, București
<i>SMIMod</i>	= Studii și materiale de istorie modernă, București
<i>SOF</i>	= Südost-Forschungen, München
<i>ST</i>	= Studii Teologice, București
<i>StAntArh</i>	= <i>Studia Antiqua et Archaeologica</i> , Iași
<i>T&MBYZ</i>	= <i>Travaux et Mémoires du Centre de recherches d'histoire et de civilisation byzantines</i>
<i>ThD</i>	= Thraco-Dacica, București
<i>TR</i>	= Transylvanian Review, Cluj-Napoca
<i>TV</i>	= Teologie și viața, Iași
<i>ZPE</i>	= Zeitschrift für Papyralogie und Epigraphik
<i>ZSL</i>	= Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde